

No 144

**Ο ρόλος της Ρωσίας και της Κίνας
στον διεθνή και ελληνικό τουρισμό**

Νίκος Βαγιονής και Σοφοκλής Σκούλτσος

Ιούνιος 2015

Νίκος Βαγιονής

Ερευνητής Α΄

Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα

e-mail: nvayonis@kepe.gr

Σοφοκλής Σκούλτσος

Βοηθός Ερευνών

Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα

e-mail: sofoklis.skoultzos@gmail.com

**Ο ρόλος της Ρωσίας και της Κίνας
στον διεθνή και ελληνικό τουρισμό**

Copyright 2015
του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
Αμερικής 11, 106 72 Αθήνα

www.kepe.gr

Οι γνώμες και οι κρίσεις που περιέχει η εργασία αυτή
είναι των συγγραφέων και δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαία
γνώμες ή κρίσεις του Κέντρου Προγραμματισμού
και Οικονομικών Ερευνών

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) είναι το μεγαλύτερο ερευνητικό ίδρυμα για την οικονομική επιστήμη της χώρας μας. Ιδρύθηκε το 1959 ως μια μικρή ερευνητική ομάδα με την επωνυμία «Κέντρον Οικονομικών Ερευνών», με βασικό σκοπό την επιστημονική μελέτη των οικονομικών προβλημάτων της Ελλάδας, την ενθάρρυνση των οικονομικών ερευνών και τη συνεργασία με άλλα επιστημονικά ιδρύματα.

Το 1964 το ΚΕΠΕ πήρε την σημερινή του ονομασία. Τότε του ανατέθηκαν οι εξής πρόσθετες αρμοδιότητες: πρώτον, η κατάρτιση σχεδίων για βραχυχρόνια, μεσοχρόνια και μακροχρόνια προγράμματα ανάπτυξης, η εκπόνηση σχεδίων προγραμμάτων περιφερειακής και χωροταξικής ανάπτυξης, καθώς και προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της Κυβέρνησης· δεύτερον, η παρακολούθηση και ανάλυση της βραχυπρόθεσμης και μεσοπρόθεσμης εξέλιξης της ελληνικής οικονομίας, καθώς και η διαμόρφωση προτάσεων για τη λήψη των κατάλληλων μέτρων και τρίτον, επιμόρφωση νέων οικονομολόγων, ιδιαίτερα σε θέματα προγραμματισμού και οικονομικής ανάπτυξης.

Σήμερα το ΚΕΠΕ εστιάζεται στη διεξαγωγή εφαρμοσμένων ερευνών που αφορούν στην ελληνική οικονομία και επιπλέον, με την ιδιότητα του συμβουλευτικού οργάνου της Κυβέρνησης, παρέχει τεχνικές υπηρεσίες σε θέματα οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων αυτών εντάσσεται και η δημοσίευση των σειρών: (α) Μελέτες, που είναι επιστημονικές μονογραφίες, (β) Εκθέσεις, που είναι κείμενα εφαρμοσμένης ανάλυσης με προτάσεις πολιτικής σε επίπεδο κλάδων, περιφερειών και άλλων οικονομικών θεμάτων, (γ) Εργασίες για Συζήτηση, που είναι σχέδια εργασιών σε προχωρημένο στάδιο προσκεκλημένων επιστημόνων ή μελών του ερευνητικού προσωπικού του τμήματος, (δ) Ειδικές Εκδόσεις και Ερευνητικές Συνεργασίες. Οι εκδόσεις του ΚΕΠΕ από την ίδρυσή του έως σήμερα υπερβαίνουν τις 650.

Το ΚΕΠΕ εκδίδει επίσης την τετραμηνιαία έκδοση περιοδική έκδοση «Οικονομικές Εξελίξεις», με σκοπό να συμβάλλει στη συστηματική παρακολούθηση της ελληνικής συγκυρίας και την ανάλυση επίκαιρων θεμάτων, καθώς και την μηνιαία περιοδική ενημερωτική έκδοση «Ελληνική Οικονομία» για τις εγχώριες και διεθνείς εξελίξεις.

Το ΚΕΠΕ βρίσκεται σε επικοινωνία με αντίστοιχα επιστημονικά ιδρύματα του εξωτερικού και ανταλλάσσει εκδόσεις, όπως και απόψεις και πληροφορίες, πάνω σε θέματα τρεχουσών οικονομικών εξελίξεων και μεθόδων οικονομικής έρευνας, συμβάλλοντας και με αυτόν τον τρόπο στην προαγωγή της οικονομικής επιστήμης στη χώρα.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ ΣΤΟΝ ΔΙΕΘΝΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία εξετάζονται δύο από τις σημαντικότερες αναδυόμενες αγορές εισερχόμενου τουρισμού για τη χώρα μας: η Ρωσία και η Κίνα. Αρχικώς, περιγράφονται βασικά μεγέθη του Διεθνούς τουρισμού και έπειτα επιμέρους μεγέθη των δύο αυτών χωρών. Η ανάλυση σε διεθνές επίπεδο, εστιάζει σε θέματα που σχετίζονται με τις τάσεις που παρουσιάζει ο εξερχόμενος τουρισμός στις δύο χώρες. Από τα στοιχεία προκύπτει ότι η Ρωσία και κυρίως η Κίνα αποτελούν, πλέον, βασικούς τροφοδότες του εξερχόμενου τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο (σε αφίξεις και δαπάνες), γεγονός που αφενός διαφοροποιεί τα επιμέρους χαρακτηριστικά μεγάλου αριθμού τουριστών αφετέρου υπογραμμίζει την ανάγκη για την προσαρμογή των πολιτικών προσέλκυσης από τις χώρες υποδοχής στις επόμενες δεκαετίες.

Στη συνέχεια αναλύονται ορισμένοι δείκτες που αφορούν το ρόλο των δύο αυτών χωρών στην πορεία του Ελληνικού τουρισμού. Τα στοιχεία αφορούν τις αφίξεις, τις διανυκτερεύσεις, τη διάρκεια παραμονής και τις τουριστικές εισπράξεις, καθώς και επιμέρους δείκτες που σχετίζονται με τις δαπάνες ανά χώρα προέλευσης. Από την ανάλυση αυτή προκύπτει ότι η Ρωσία αποτελεί, τα τελευταία χρόνια, την τρίτη κατά σειρά χώρα προέλευσης των εισερχόμενων τουριστών, ξεπερνώντας άλλες παραδοσιακές αγορές, όπως τη Γαλλία και την Ιταλία. Από την άλλη μεριά, η Κίνα - παρότι δεν παρουσιάζει μεγάλο αριθμό τουριστών ακόμη - καταγράφει μια πολύ σημαντική δυναμική με ποσοστά μέσης ετήσιας αύξησης που ξεπερνούν τα αντίστοιχα των υπολοίπων χωρών ακόμη και της Ρωσίας.

Η εργασία καταλήγει σε συμπεράσματα και προτάσεις που προκύπτουν από την ανάλυση των στοιχείων αλλά και από επιμέρους χαρακτηριστικά των τουριστών των δύο χωρών που φτάνουν στη χώρα μας βασιζόμενα στις δραστηριότητες στον τόπο υποδοχής, στην εποχικότητα και στην τουριστική δαπάνη. Συνοπτικά, και οι δύο αγορές παρουσιάζουν υψηλή τουριστική δαπάνη, χαμηλή εποχικότητα - ειδικά η Κίνα - καθώς και δραστηριότητες που σχετίζονται με τις αγορές στον τόπο υποδοχής.

Λέξεις Κλειδιά: Ρωσία, Κίνα, Εισερχόμενος τουρισμός, Αναδυόμενες αγορές

THE IMPORTANCE OF RUSSIA AND CHINA TOURISM MARKETS FOR GLOBAL AND GREEK INBOUND TOURISM

Vayonis, N. & Skoultzos, S.

Abstract

In current research, Russia and China are examined as two of the most important emerging tourism markets for Greek inbound tourism. In the beginning of this essay figures of global tourism are analyzed. The analysis is focusing on Russian and Chinese outbound tourism and prospects for future decades. It becomes obvious that Russia and especially China are important tourism markets globally in terms of arrivals and expenditures. As a result, the specific characteristics of a growing proportion of international tourist trends are changing, therefore destinations have to adjust their policies to attract them.

Consequently, figures from the Greek tourism market are analyzed. More specifically, data presented here refer to arrivals, overnight stays, tourism receipts and tourism expenditures per country of origin. According to the analysis, Russia has already surpassed other traditional markets of Greek inbound tourism such as France and Italy. On the other hand, China is still low in terms of arrivals. Nevertheless, the annual increases in the rates of Chinese figures clearly state that the Chinese market shows the greatest potential of all markets of Greek inbound tourism, even of Russia.

Finally, this research comes up with conclusions and recommendations by taking into account both the analysis of data and a qualitative evaluation of specific characteristics of Russian and Chinese tourists. The latter encompasses activities regarding to the destination, seasonality, and tourism expenditure. Shortly, both markets show high level of tourism expenditure, low seasonality, especially China, and an increased propensity to culture and shopping.

Keywords: Russia, China, Greek inbound tourism, emerging markets

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΡΟΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΕΣ ΑΓΟΡΕΣ.....	9
2.1 Βασικά μεγέθη του Παγκόσμιου τουρισμού	9
2.2 Αναδυόμενες οικονομίες σε σχέση με τις παραδοσιακές αγορές	11
2.3 Ο τουρισμός στη Ρωσία	13
2.4 Ο τουρισμός στην Κίνα.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ ΣΤΟΝ ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	27
3.1 Αφίξεις μη-κατοίκων από το εξωτερικό.....	27
3.2 Διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα και κάμπινγκ	30
3.3 Διάρκεια παραμονής.....	32
3.4 Τουριστικές εισπράξεις.....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗΣ	36
4.1 Ρωσία	36
4.2 Κίνα.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΝΟΨΗ	43
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ	44
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία.....	44
Ελληνική βιβλιογραφία.....	45
Πηγές.....	45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η Ρωσία και η Κίνα είναι δύο από τις μεγαλύτερες χώρες του πλανήτη, δύο από τις ισχυρότερες οικονομίες οι οποίες τα τελευταία χρόνια χαρακτηρίζονται από συνεχή και ομαλή οικονομική ανάπτυξη αλλά, παράλληλα και πολιτική φιλελευθεροποίηση.

Η οικονομική ανάπτυξη και η πολιτική – κοινωνική φιλελευθεροποίηση αποτελούν τις κύριες προϋποθέσεις για τη δημιουργία μιας πολυπληθούς και ισχυρής αστικής τάξης. Οι παραπάνω συνθήκες, όπως διαπιστώνεται και στην ευρύτερη σχετική βιβλιογραφία¹, αποτελούν τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη και μεγέθυνση του τουρισμού τόσο ως κοινωνικό φαινόμενο όσο και ως οικονομική δραστηριότητα.

Η τουριστική αυτή ανάπτυξη αναφέρεται αρχικά, στον εσωτερικό τουρισμό – εντός των συνόρων - όπου, οι δύο χώρες προσφέρουν εκτεταμένες δυνατότητες εξαιτίας του μεγέθους τους και των κλιματικών, γεω-μορφολογικών, αλλά και πολιτιστικών διαφοροποιήσεων. Επιπλέον, η τουριστική ανάπτυξη αναφέρεται και στον εξερχόμενο τουρισμό, δηλαδή τα ταξίδια προς άλλες χώρες. Επιπροσθέτως, μέσα στις ίδιες τις χώρες δημιουργούνται, αναπτύσσονται και εκσυγχρονίζονται ποιοτικά νέες δυνατότητες υποδοχής τουρισμού, εγχώριου και διεθνούς.

Η ανάπτυξη του τουριστικού φαινομένου στις παραπάνω χώρες επιδρά, επίσης, αυξητικά στους αριθμούς των εξερχόμενων τουριστών της Ρωσίας και της Κίνας και δημιουργεί τουριστικές ροές προς παραδοσιακούς τουριστικούς προορισμούς παγκοσμίως, συμπεριλαμβανομένων και των καθιερωμένων τουριστικών προορισμών, όπως, της Ελλάδας.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να αναλυθεί η πορεία του τουρισμού στη Ρωσία και την Κίνα σήμερα και να παρουσιαστούν μεγέθη και τάσεις, όπως αποτυπώνονται από τη μέχρι τώρα καταγραφή τους, σε όρους εισερχόμενου τουρισμού για τη χώρα μας. Επιπροσθέτως, και με βάση την ανάλυση, προτείνονται τρόποι αξιοποίησης της δυναμικής των δύο αναδυόμενων αγορών, για τη χώρα μας, προσαρμοσμένοι στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε αγοράς.

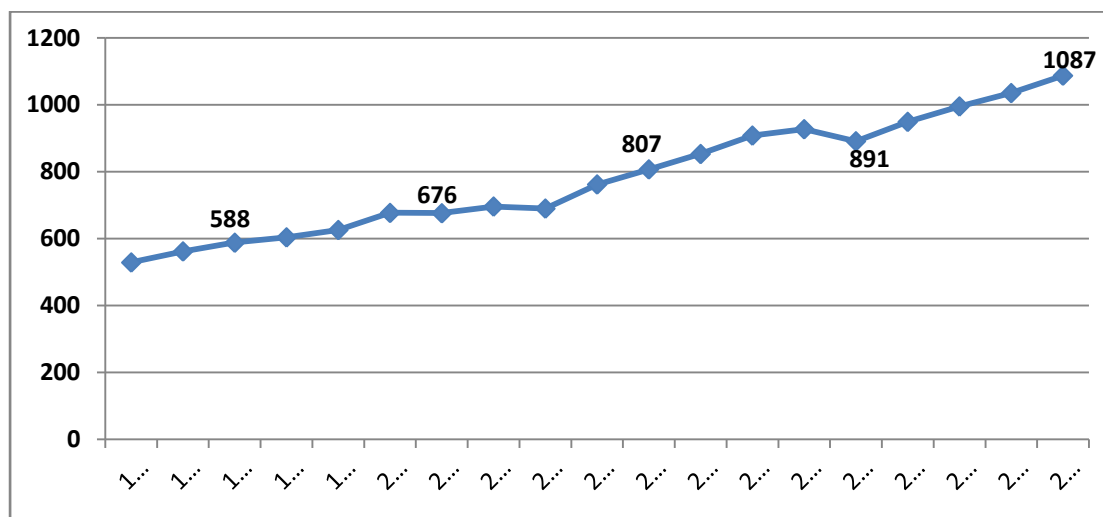
¹ Τσάρτας (1996), Βαγιονής (2002).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΡΟΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΕΣ ΑΓΟΡΕΣ

2.1 Βασικά μεγέθη του Παγκόσμιου τουρισμού

Είναι γεγονός πως ο τουρισμός τις τελευταίες δεκαετίες παρουσιάζει μια σταθερά ανοδική πορεία με εξαίρεση ορισμένα μόνο έτη που σημείωσε μικρή πτώση – όπως αυτή του 2008-2009 (Διάγραμμα 2.1). Για το 2013 οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις έφτασαν τα 1087 εκατομμύρια παγκοσμίως, ενώ για το 2014 ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (ΠΟΤ) προβλέπει αύξηση 4% - 4,5% στο συγκεκριμένο μέγεθος. Η εν λόγω αύξηση ξεπερνά τη μέση αύξηση που προβλέπεται για την περίοδο 2010-2020, η οποία κυμαίνεται περί το 3,8%.

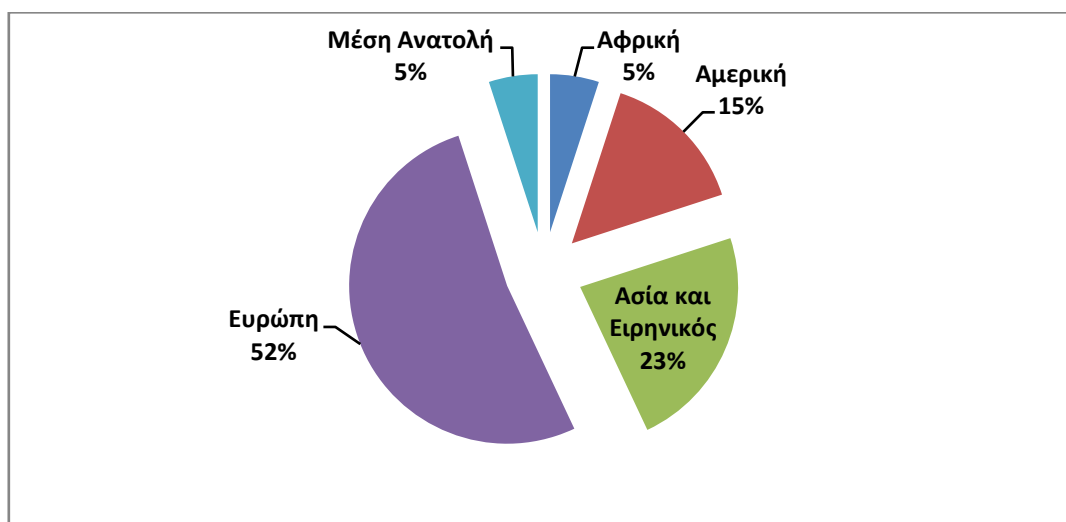
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.1: Παγκόσμιες διεθνείς τουριστικές αφίξεις (εκατ.) 1995- 2013

Πηγή: Στοιχεία από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (UNWTO), 2014

Αναλυτικότερα, αναφορικά με την κάθε ήπειρο χωριστά, η Ευρώπη προσέλκυσε περισσότερες από τις μισές παγκόσμιες τουριστικές αφίξεις για το 2013 (Διάγραμμα 1.2) ποσό που αντιστοιχεί σε 563 εκατ. σε απόλυτους αριθμούς. Δεύτερη ακολουθεί η περιοχή της Ασίας και του Ειρηνικού που προσέλκυσε 248 εκατ. αφίξεις, αγγίζοντας το 23%. Η Μέση Ανατολή και η Αφρική προσέλκυσαν το 5% ενώ η Αμερική το 15%. Είναι ευνόητο ότι η καταγεγραμμένη τουριστική ανάπτυξη δεν αναφέρεται αποκλειστικά στον εισερχόμενο τουρισμό.

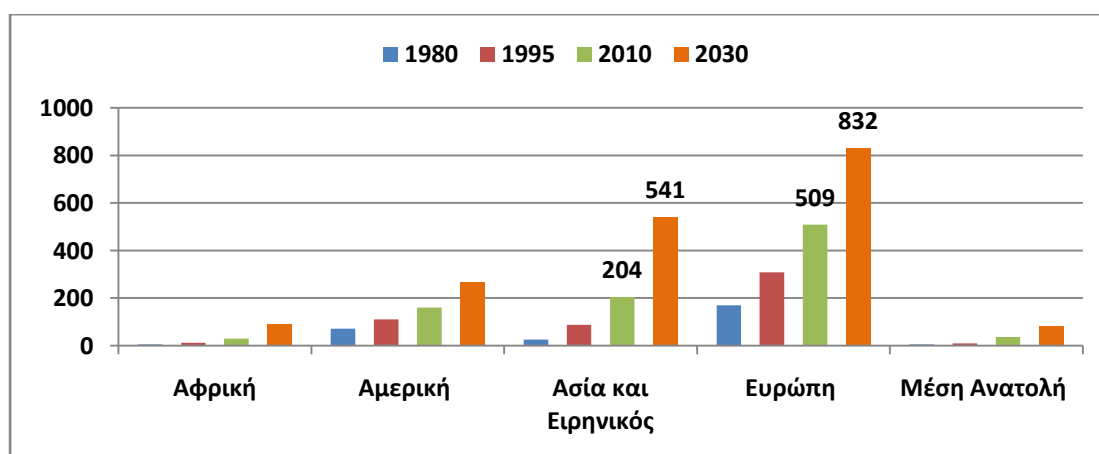
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.2: Διεθνείς τουριστικές αφίξεις ανά ήπειρο για το 2013

Πηγή: Στοιχεία από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (UNWTO), 2014

Εξετάζοντας το μέγεθος του εξερχόμενου τουρισμού ανά περιοχή προέλευσης, παρατηρείται μια σταθερή αύξηση στο σύνολο των περιοχών από το 1980 έως τη δεκαετία που διανύουμε. Επιπροσθέτως, και σύμφωνα με τις προβλέψεις του Παγκοσμίου Οργανισμού Τουρισμού (ΠΟΤ), η τάση αυτή θα συνεχιστεί μέχρι το 2030, και ειδικότερα η περιοχή της Ασίας – Ειρηνικού αναμένεται να παρουσιάσει τη μεγαλύτερη αύξηση, όπου ο εξερχόμενος τουρισμός από 204 εκατ. το 2010 εκτιμάται ότι θα αυξηθεί σε 541 εκατ. το 2030, αύξηση που ξεπερνά το 100% (Διάγραμμα 2.3).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.3: Αριθμός εξερχόμενου τουρισμού ανά περιοχή προέλευσης (εκατ.)

Πηγή: Στοιχεία από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (UNWTO) (2011)

2.2 Αναδυόμενες οικονομίες σε σχέση με τις παραδοσιακές αγορές

Αδιαμφισβήτητα, λοιπόν, ο τουρισμός αποτελεί έναν ραγδαία αναπτυσσόμενο τομέα για την περιοχή Ασίας - Ειρηνικού, όπου περιλαμβάνεται και η Κίνα. Επιπροσθέτως για την περίοδο 2010-2030, διαφαίνονται σημαντικές αλλαγές στις αγορές εισερχόμενου και εξερχόμενου τουρισμού, όπως εκτιμάται και από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ)² (2014), οι οποίες ήδη έχουν αρχίσει να διαφαίνονται και αφορούν το ποσοστό που αναλογεί στις αναδυόμενες τουριστικές αγορές και οικονομίες.

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία, το μερίδιο των διεθνών αφίξεων που αντιστοιχεί στις αναδυόμενες οικονομίες αναμένεται να ξεπεράσει το αντίστοιχο των ανεπτυγμένων χωρών. Αναφορικά με τις αφίξεις, το μέσο ποσοστό μεταβολής για τις αναδυόμενες οικονομίες εκτιμάται ότι θα παρουσιάσει αύξηση 4,4%, ποσοστό που είναι διπλάσιο από το αντίστοιχο των ανεπτυγμένων χωρών³. Η αύξηση του διεθνούς τουρισμού από τους κατοίκους των αναδυόμενων οικονομιών αποτελεί πλέον μια πραγματικότητα που αποτυπώνεται ξεκάθαρα όταν εξεταστούν οι τουριστικές τάσεις των τελευταίων ετών.

Ειδικότερα, οι περιοχές της Ασίας, της Μέσης Ανατολής και της Λατινικής Αμερικής, παρουσιάζουν ραγδαία αύξηση που βασίζεται στη δημιουργία μιας νέας μεσαίας τάξης σε χώρες όπως η Κίνα κ.α.. Η νότια Ασία εκτιμάται ότι θα είναι η πιο ραγδαία αναπτυσσόμενη περιφέρεια και η Βόρεια Αμερική η περιφέρεια με τη μικρότερη αύξηση. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού για την περίοδο 2010 με 2020 οι μεγαλύτερες αυξήσεις στις αφίξεις αναμένονται στην περιοχή της Ασίας - Ειρηνικού (Asia Pacific) (5% - 6%), στην Αφρική (4%-6%) και ακολουθούνται από την Ευρώπη και την ήπειρο της Αμερικής (3%-4%).

Παρατηρούμε ότι σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις που αναμένονται αλλά και στις αλλαγές που ήδη έχουν πραγματοποιηθεί, διαδραματίζουν οι χώρες της Κίνας και της Ρωσίας, που έχουν ήδη μετατραπεί σε κυρίαρχες αγορές εξερχόμενου τουρισμού. Τα στοιχεία για το 2013 που αναφέρονται στον Πίνακα 2.1, παρουσιάζουν τις πρώτες έξι χώρες σε αριθμό ταξιδιών, διανυκτερεύσεων και τουριστικής δαπάνης παγκοσμίως. Είναι σαφές ότι η Κίνα, πλέον διαδραματίζει έναν καθοριστικό ρόλο στην πορεία της

² Organization for Economic Co-operation and Development – OECD.

³ Εκτίμηση από τον UNWTO στο OECD (2014) σελ. 20.

παγκόσμιας τουριστικής ζήτησης τόσο αναφορικά με τον αριθμό ταξιδιών όσο και ως κύρια πηγή τουριστικών εισπράξεων⁴. Επιπροσθέτως, η ανοδική πορεία του Ρωσικού εξερχόμενου τουρισμού που βρίσκεται στην 5^η θέση αναφορικά με τον αριθμό των διανυκτερεύσεων, και η αυξητική τάση στον αριθμό των ταξιδιών για την Κίνα και την Ρωσία (26% και 12% αντιστοίχως) για την περίοδο 2012-2013, είναι στοιχεία που αποδεικνύουν τη σημασία της Κινεζικής και της Ρωσικής αγοράς για το παρόν και το μέλλον του παγκόσμιου τουρισμού. Σημειώνεται ότι για την ίδια περίοδο, οι κατεξοχήν πρωταγωνίστριες χώρες στον εξερχόμενο τουρισμό Γερμανία, Η.Π.Α. και Ηνωμένο Βασίλειο σημείωσαν αυξήσεις που δεν ξεπέρασαν το 3% (2%, 1% και 3% αντιστοίχως).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτή η ανάγκη για την αποτύπωση των χαρακτηριστικών της Ρωσικής και της Κινεζικής αγοράς προκειμένου η χώρα μας να επωφεληθεί από την αυξητική τάση του εξερχόμενου τουρισμού που αυτές παρουσιάζουν. Στη συνέχεια ακολουθεί ανάλυση των βασικών χαρακτηριστικών του τουρισμού των δύο χωρών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1: Κατάταξη χωρών ως προς τον αριθμό ταξιδιών, διανυκτερεύσεων και τουριστικής δαπάνης για το 2013⁵

Θέση	Αριθμός Ταξιδιών ⁶	Διανυκτερεύσεις	Τουριστική Δαπάνη
1	Γερμανία	Γερμανία	Κίνα
2	Κίνα	Ηνωμένο Βασίλειο	Η.Π.Α.
3	Η.Π.Α.	Η.Π.Α.	Γερμανία
4	Ηνωμένο Βασίλειο	Κίνα	Ηνωμένο Βασίλειο
5	Γαλλία	Ρωσία	Ιαπωνία
6	Καναδάς	Γαλλία	Καναδάς

Πηγή: ITB (2013) σελ. 7, τα στοιχεία είναι από το World Travel Monitor 2013, IPK International

⁴ 1^η θέση για το 2013.

⁵ ITB (2013) σελ. 7, τα στοιχεία είναι από το World Travel Monitor 2013, IPK International.

⁶ Περιλαμβάνεται τουλάχιστον μία διανυκτέρευση.

2.3 Ο τουρισμός στη Ρωσία

Μετά τη διάσπαση της ΕΣΣΔ και τη δημιουργία της Ρωσικής Ομοσπονδίας το 1991 υπήρξε συνεχής και ταχύς μετασχηματισμός της οικονομίας από την κεντρικά σχεδιαζόμενη σοβιετική δομή. Οι αποκλίσεις της δομής της οικονομίας της ΕΣΣΔ από την «τυπική» δομή των οικονομιών της αγοράς ήταν σημαντικές, όπως τα μεγαλύτερα μερίδια της βαριάς βιομηχανίας, τα χαμηλά μερίδια των υπηρεσιών, τα υψηλά μερίδια των τροφίμων, και της κατανάλωσης και την ανεπαρκή αξιοποίηση του εξωτερικού εμπορίου.⁷

Η ακαμψία του οικονομικού σχεδιασμού ισορροπίας και η προσπάθεια για σχετική αυτάρκεια είχε αποτέλεσμα ότι οι αποκλίσεις από την κατανομή των πόρων με βάση τις επιταγές της ‘ελεύθερης’ αγοράς εξέτρεπαν την κατανομή των πόρων από το συγκριτικό πλεονέκτημα. Κατά συνέπεια, τα πρότυπα της κατανομής των πόρων (όπως παρατηρείται στη δομή του ΑΕΠ, στους προϋπολογισμούς των καταναλωτών, το εξωτερικό εμπόριο, κλπ) στη Σοβιετική Ένωση και την Ανατολική Ευρώπη διέφεραν σημαντικά από εκείνες των οικονομιών της αγοράς σε παρόμοια επίπεδα ανάπτυξης. Αυτές οι διαρθρωτικές στρεβλώσεις συνέβαλαν στη στασιμότητα και στην μειωμένη διεθνή ανταγωνιστικότητα των κεντρικά σχεδιασμένων οικονομιών⁸.

Η ανάλυσή μας παρουσιάζει μια εικόνα μιας οικονομίας που έχει υποβληθεί σε τρεις κρίσεις: την απορρύθμιση των τιμών, το άνοιγμα της οικονομίας στο εμπόριο και ως εκ τούτου τις παγκόσμιες τιμές, την υποτίμηση του ρουβλίου του 1998, και τη σημερινή (2014) με τη διολίσθηση (20%) του ρουβλίου (από 40ρ/€ σε 50ρ/€), και με όλα τα σενάρια ανοικτά για την εξέλιξη της ‘Ουκρανικής’ κρίσης. Οι δύο πρώτοι κλονισμοί οδήγησε στο ότι κλάδοι και δράσεις των οποίων τα προϊόντα είχαν περίοπτη θέση στο πλαίσιο του σχεδιασμού, έλαβαν σχετικά χαμηλές αποτιμήσεις σε μια ρύθμιση της αγοράς και το αντίστροφο. Η πιο αξιοσημείωτη περίπτωση μιας βιομηχανίας που σχεδόν κατέρρευσε όταν ήλθε αντιμέτωπη με τα δύο πρώτα σοκ ήταν η ελαφρά βιομηχανία μεταποίησης.

Σε αυτά τα πλαίσια, η μετάβαση σε μια οικονομία της αγοράς δημιούργησε ζήτηση για δραστηριότητες που δεν υπήρχαν στην σχεδιασμένη οικονομία, η παροχή των οποίων δεν θα μπορούσε να δημιουργηθεί μέσα σε μια νύχτα. Παραδείγματα

⁷ Kuznets (1963), Schroeder & Edwards (1981).

⁸ Desai (1987), Rosefielde(1998), Gregory και Stuart(2001).

τέτοιων περιπτώσεων αποτελούν οι επιχειρήσεις ακινήτων (real estate) και οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον κλάδο των επιχειρηματικών υπηρεσιών, όπως η χρηματοδότηση επιχειρήσεων και η προώθηση πωλήσεων. Αυτοί οι κλάδοι με νέες και εξωστρεφείς δεξιότητες απετέλεσαν από τους πλέον πολύτιμους και παραγωγικούς πόρους στην οικονομία της μετάβασης. Όπως ήταν αναμενόμενο, παρουσιάστηκε σταδιακή αύξηση στην τουριστική κίνηση από και προς τη Ρωσία. Η πρόσφατη υποτίμηση του ρουβλίου, εκ πρώτης όψεως τουλάχιστον, αναμένεται να τονώσει τον τουρισμό προς της Ρωσία και να αποδυναμώσει – σε κάποιο βαθμό - τον εξερχόμενο Ρωσικό τουρισμό.

Η Ρωσία με πρωτεύουσα τη Μόσχα, καλύπτει όλη την περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης και της Βόρειας Ασίας με έκταση που φτάνει τις 17098,2 χιλ. τετ. χιλ.. Ο πληθυσμός της αγγίζει τα 142.865.000 με πυκνότητα πληθυσμού 8,4 άτομα ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο⁹.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2: Ηλικιακές κατηγορίες Ρωσικού πληθυσμού

Ηλικιακή κατηγορία	2010 (%)	2020 (εκτίμηση) (%)
0-4 ετών	5,4	5,4
5-14	9,6	11,3
15-24	14,4	9,9
0-24	29 (45 παγκοσμίως)	
25-34	16,3	14,7
35-44	13,6	16,1
45-54	15,7	13
55-64	12,1	14,1
25 – 59	53 (35 παγκοσμίως)	
65-74	7,4	9,7
75-84	4,6	4,3
85+	0,9	1,4
Άνω των 60	18 (11 παγκοσμίως)	

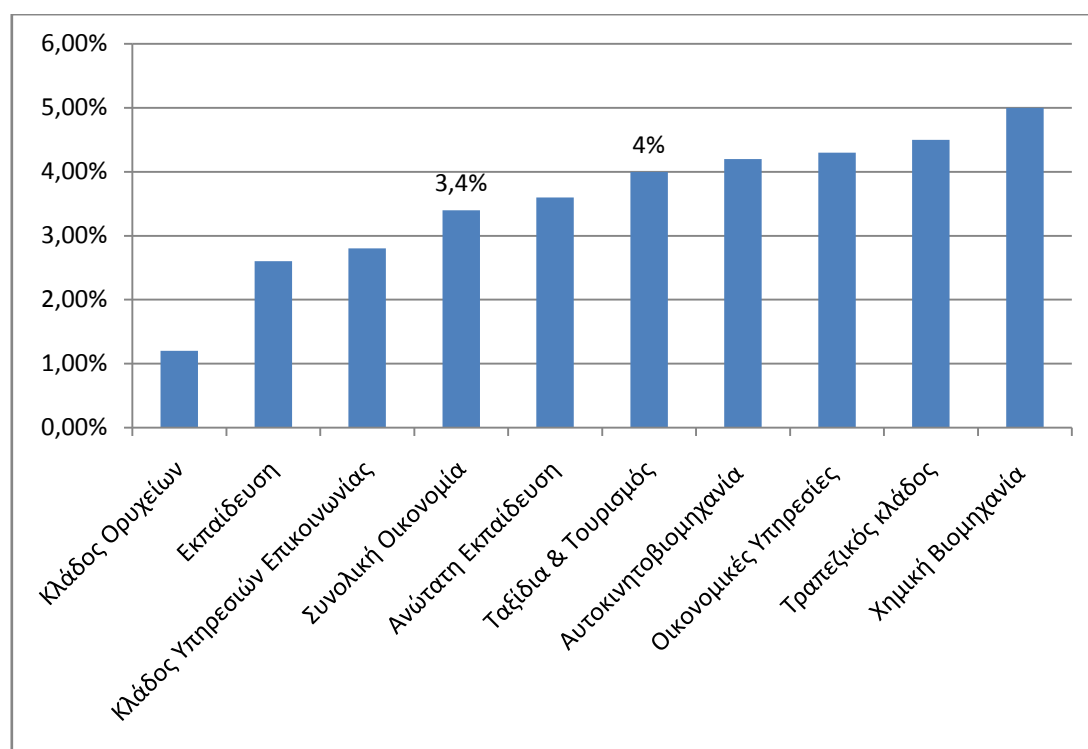
Πηγή: ETC (2010)

⁹ Η μέτρηση αφορά το έτος 2011 και τα στοιχεία προέρχονται από τη Ρωσική Στατιστική Υπηρεσία - Federal State Statistic Service (Rosstat) (2012).

Αναφορικά με την ποσόστωση ανά ηλικιακή ομάδα των Ρώσων κατοίκων, όπως απεικονίζεται στον ΠΙΝΑΚΑΣ 1, ο κύριος όγκος του πληθυσμού (53%) ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 25 έως 59 ετών ενώ το αντίστοιχο ποσοστό σε παγκόσμιο επίπεδο είναι 35%. Επιπροσθέτως, είναι χαρακτηριστικό ότι από όλες τις επιμέρους ομάδες, το υψηλότερο ποσοστό (16,3%) συναντάται στην ηλικιακή ομάδα 25 έως 34. Οι εκτιμήσεις για το 2020 προβλέπουν αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού μεταξύ 25 και 59 ετών και πιο συγκεκριμένα προβλέπουν ότι η υποομάδα 35-44 θα βρίσκεται στην πρώτη θέση με ποσοστό 16,1%, στοιχείο που δείχνει την ιδιαίτερη δυναμική του τουριστικού κλάδου¹⁰.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις του WTTC (2013), για την περίοδο 2013 έως 2023 (Διάγραμμα 2.4), ο τουριστικός και ταξιδιωτικός κλάδος της Ρωσίας αναμένεται να έχει αύξηση της τάξης του 4%, 0,6% περισσότερο από την αντίστοιχο ποσοστό που αναμένεται για τη συνολική οικονομία.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.4: Προβλέψεις για την ανάπτυξη της Ρωσικής οικονομίας για την περίοδο 2013-2023

Πηγή: WTTC (2013)

¹⁰ Σημειώνεται ότι σε μελέτη που πραγματοποιήθηκε από το Αμερικανική Διοίκηση Διεθνούς Εμπορίου International Trade Administration (2011) αναφορικά με το προφίλ των Ρώσων τουριστών, η μέση ηλικία για τις γυναίκες ήταν για τα έτη 2010 και 2011, 37 και 35 ετών αντιστοίχως, ενώ για τους άντρες 39 και 36 ετών.

Για το 2012, η άμεση συμβολή του τουρισμού στο Εθνικό Εγχώριο Προϊόν της Ρωσίας ήταν 2,3% ενώ η συνολική υπολογίζεται στο 6,3%. Για την ίδια χρονιά, ο αριθμός των ταξιδιών εσωτερικού τουρισμού αυξήθηκε κατά 10,3% φτάνοντας τα 74,5 εκατ. Οι διεθνείς αφίξεις μειώθηκαν τον ίδιο χρόνο σε ποσοστό 4,6% φτάνοντας τα 2.2 εκατ., ενώ ο αντίστοιχος αριθμός του εξερχόμενου τουρισμού αυξήθηκε κατά 5% και έφτασε τα 15,3 εκατ. ταξίδια¹¹.

Για το 2012¹² η Ρωσία ήταν η πέμπτη πιο σημαντική πηγή τουριστών για τον εξερχόμενο τουρισμό σε παγκόσμιο επίπεδο και αναφορικά με τις εισπράξεις. Συγκρίνοντας τη Ρωσία με τις υπόλοιπες χώρες BRIC¹³, προκύπτει ότι δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ διεθνών ταξιδιών, οικονομικής άνθησης και πληθυσμιακής πυκνότητας. Πιο συγκεκριμένα, όπως έχει υποστηριχτεί από το World Travel Monitor¹⁴, παρόλο που η Ρωσία αποτελεί την πιο αραιοκατοικημένη ανάμεσα στις χώρες της κατηγορίας αυτής και ενώ βρίσκεται στην τρίτη θέση αναφορικά με την οικονομική άνθηση, σε όρους διεθνών ταξιδιών έρχεται πρώτη. Το χαρακτηριστικό αυτό της σύγχρονης ρωσικής κοινωνίας φαίνεται από το ότι οι Ρώσοι πραγματοποιούν 1,3 διεθνή ταξίδια για κάθε ταξίδι από τους Κινέζους, 3,4 από τους Ινδούς, και 4,6 από τους Βραζιλιάνους.

Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι τα τελευταία γεγονότα έχουν μειώσει την προθυμία των Ρώσων τουριστών αναφορικά με την πραγματοποίηση ταξιδιών κυρίως λόγω της ενδεχόμενης μελλοντικής οικονομικής αστάθειας. Στην αύξηση του τουρισμού που αποτυπώθηκε προηγουμένως συνέβαλλε ιδιαίτερος η μεγάλη αύξηση των εισοδημάτων κατά τη δεκαετία του 2000 - 2010 που διέυρνε τον αριθμό Ρώσων με οικονομική δυνατότητα να ταξιδέψουν. Για την περίοδο 2008-2012, ο ρωσικός εξερχόμενος τουρισμός σημείωσε ανοδική πορεία με μέση ετήσια μεταβολή σχεδόν 7% ενώ συνολικά αυξήθηκε κατά 31,3%, γεγονός που αποδεικνύει την τάση των τελευταίων ετών από τον εσωτερικό στον εξερχόμενο τουρισμό. Επιπροσθέτως, για την ίδια περίοδο είναι ξεκάθαρη η άνοδος των ταξιδιωτικών δαπανών των Ρώσων τουριστών που κινήθηκε σε μεγαλύτερα ποσοστά σε σχέση με την αντίστοιχη αύξηση στις αναχωρήσεις. Αξίζει, επίσης να επισημανθεί, όπως φαίνεται και στο *Διάγραμμα*

¹¹ OECD (2014).

¹² OECD (2014).

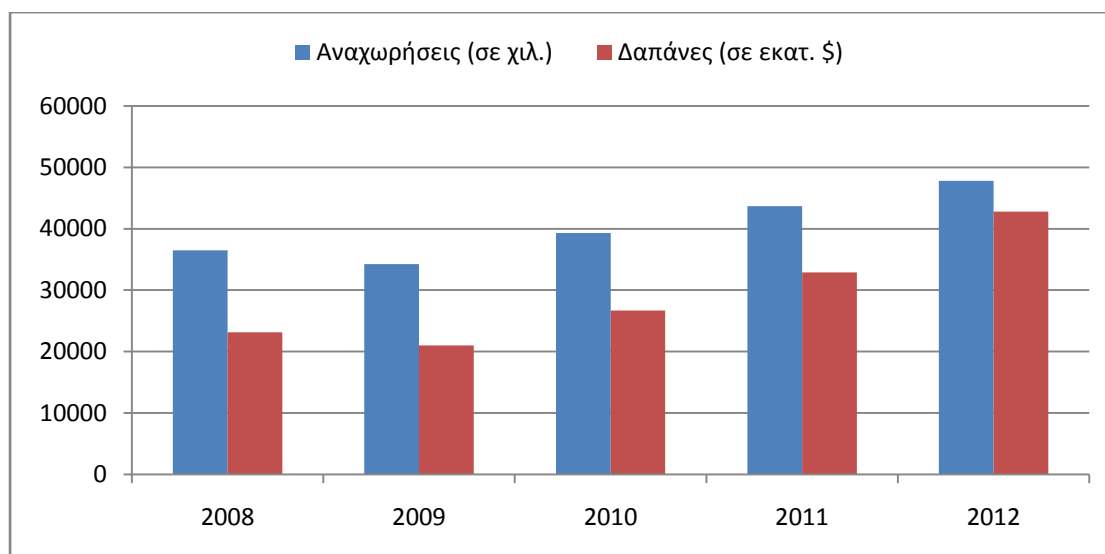
¹³ Αποτελεί συντομογραφία των χωρών Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία και Κίνα (Brazil, Russia, India, China) ενώ συναντάται και ως BRICS όπου περιλαμβάνει και την Νότια Αφρική (South Africa).

¹⁴ Ανατεθειμένη στο ITB Berlin.

2.5, ότι το 2009 και η Ρωσική οικονομία επηρεάστηκε από την οικονομική ύφεση και τις μειώσεις των οικογενειακών εισοδημάτων.

Αναφορικά με τις προτιμήσεις των Ρώσων τουριστών, προκύπτει ότι προτιμούν το μοντέλο του τουρισμού «ήλιος και θάλασσα» σε θερμά κλίματα ενώ τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία τάση προς το συνδυασμό αυτού του τύπου των διακοπών με επίσκεψη σε αξιοθέατα και τουρισμό ευεξίας(well-being)¹⁵.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.5: Αναχωρήσεις Ρώσων τουριστών 2008-2012

Πηγή: OECD (2014)

Οι Ρώσοι επιλέγουν αρκετά τα «all-inclusive» πακέτα διακοπών, ενώ προτιμώνται τα ταξίδια διάρκειας περίπου δέκα ημερών, εκτός από τους κοντινούς Ευρωπαϊκούς προορισμούς όπου τα προτιμώμενα ταξίδια διαρκούν λιγότερο. Η βασική περίοδος πραγματοποίησης των ταξιδιών είναι οι θερινοί μήνες ενώ πολλές φορές στις διακοπές των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς το κίνητρο της απόδρασης από τους κρύους χειμώνες οδηγεί σε ταξίδια μιας ή δύο εβδομάδων¹⁶. Χαρακτηριστικό, επίσης, είναι ότι τον Μάιο και τον Νοέμβριο πραγματοποιούνται ταξίδια μοντέλου «ήλιου και θάλασσας» καθώς και εκπαιδευτικού και πολιτιστικού τουρισμού σε κοντινούς προορισμούς με μέγιστη διάρκεια πτήσης 4 με 5 ώρες¹⁷. Όσον αφορά τους προορισμούς που επιλέγουν οι Ρώσοι τουρίστες, για το 2013, η

¹⁵ Σύμφωνα με την ETC(2010).

¹⁶ 11 είναι οι επίσημες μέρες των διακοπών για την περίοδο των Χριστουγέννων.

¹⁷ Σύμφωνα με την ETC (2010).

Ελλάδα βρέθηκε στην τρίτη θέση, με την Τουρκία και την Αίγυπτο να βρίσκονται στη πρώτη και δεύτερη θέση αντιστοίχως, ενώ η Ισπανία ήταν τέταρτη¹⁸.

Οι Ρώσοι τουρίστες που αναζητούν την χλιδή (luxury travelers) τείνουν να είναι σχετικά νέοι και δραστήριοι με μέση ηλικία 44 ετών. Ανάμεσα στις δραστηριότητες που επιλέγουν οι αγορές, η διασκέδαση με παίγνια και η παρακολούθηση αθλητικών γεγονότων είναι πρώτες σε προτίμηση. Οι νέοι εργαζόμενοι¹⁹ ηλικίας 20 με 30 ετών αποτελούν επίσης μια σημαντική αγορά. Ωστόσο, ο κύριος όγκος των Ρώσων τουριστών προέρχεται από τη μεσαία τάξη που επιλέγουν την Βόρεια και Δυτική Ευρώπη για πολιτιστικά ταξίδια ενώ τη Μεσόγειο και την Βόρεια Αφρική για «ήλιο» και θάλασσα». Η συγκεκριμένη κατηγορία τουριστών δίνει μεγάλη βάση στο κοινωνικό status και συγχρόνως πραγματοποιούν πολυτελείς αγορές²⁰.

2.4 Ο τουρισμός στην Κίνα

Ο πληθυσμός της Κίνας αγγίζει περίπου το ενάμισι δισεκατομμύριο με πυκνότητα 141 άτομα ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο²¹. Η πληθυσμιακή αύξηση κυμαίνεται στο 0.6% ετησίως ενώ οι γεννήσεις έχουν μειωθεί στις 13.7 γεννήσεις ανά 1000 άτομα ετησίως. Τα μέτρα που εισήχθησαν το 1980 στη χώρα για περιορισμό των γεννήσεων είχαν ως αποτέλεσμα ο πληθυσμός κάτω των 45 ετών να μειώνεται, σήμερα, κατά 0.75% ετησίως και να αυξάνεται αντιστοίχως ο πληθυσμός άνω των 45 σε ποσοστό 3.25%. Περίπου εξήντα πόλεις στην Κίνα ξεπερνούν πληθυσμιακά το 1 εκατ., το Πεκίνο τα 10 εκατ. και οι πόλεις Σαγκάη και Σεντσέν τα 14 εκατ. αντιστοίχως²².

Τα δεδομένα δείχνουν ότι οι περιφέρειες του Πεκίνου, της Σαγκάης και της Guangdong, αποτελούν τις βασικές πηγές Κινέζων τουριστών και αντιστοιχούν σε 16, 19 και 96 εκατ. αντιστοίχως. Αναλυτικότερα, τα ποσοστά κάθε ηλικιακής κατηγορίας των Κινέζων παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.3. Όπως απεικονίζεται, για το 2010, το 37% του Κινεζικού πληθυσμού είχε ηλικία έως 24 ετών, το 51% από 25 έως 59 ετών και το 17% άνω των 60 ετών.

¹⁸ Σύμφωνα με τη Rosstat, Πηγή: <http://news.gtp.gr/>.

¹⁹ Αναφέρονται ως funky young professionals.

²⁰ Σύμφωνα με την ETC (2010).

²¹ Τα στοιχεία αφορούν το 2010 (1.354 εκατ.).

²² Τα στοιχεία αφορούν το 2010 από ETC (2011).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3: Ηλικιακές κατηγορίες Κινεζικού πληθυσμού

Ηλικιακή κατηγορία	2010 (%)	2020 (εκτίμηση) (%)
0-4 ετών	6,5	6,3
5-14	13,4	12,5
15-24	16,9	12,6
0-24	37 (45 παγκοσμίως)	
25-34	14,3	15,8
35-44	17,6	13,3
45-54	13,2	16,2
55-64	9,9	11,7
25 - 59	51 (35 παγκοσμίως)	
65-74	5,2	7,8
75-84	2,5	3
85+	0,5	0,8
Άνω των 60	17 (11 παγκοσμίως)	

Πηγή: ETC (2011)

Τα αντίστοιχα νούμερα σε παγκόσμιο επίπεδο ήταν 45%, 35% και 11%. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις για το 2020 ενισχύεται η ηλικιακή ομάδα 25- 59 ετών αλλά και οι ηλικιακές ομάδες άνω των 65 ετών. Αυτό ουσιαστικά σημαίνει ότι θα συνεχίζει να αυξάνεται η τουριστική ζήτηση καθώς από αυτές τις ηλικιακές ομάδες προέρχεται ο κύριος όγκος των τουριστών.

Ο Πίνακας 2.4, παρουσιάζει τις μεταβολές σε βασικά μεγέθη της οικονομίας της Κίνας. Όπως παρατηρείται, η πορεία της οικονομίας δύναται να χαρακτηριστεί ως ανοδική και ως αποτέλεσμα ο αριθμός του πληθυσμού που έχει την οικονομική δυνατότητα να ταξιδέψει συνεχώς αυξάνεται. Ο τουρισμός αποκτά διαρκώς μεγαλύτερη σημασία για την οικονομία της χώρας τόσο σε επίπεδο ζήτησης όσο και προσφοράς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4: Μεταβολές στην οικονομία της Κίνας 2010 -2014²³

	2010	2011	2012	2013	2014
Πραγματικό ΑΕΠ (ετήσια ποσοστιαία μεταβολή)	10,5	9,3	7,5	8	9
Ανεργία (%)	4,2	4,1	4,1	4	4
Πληθωρισμός (%)	3,3	5,4	2,6	2,5	3,5
Καταναλωτικές Δαπάνες (ετήσια ποσοστιαία μεταβολή)	11,4	8,5	8,4	9,3	9,8
Εξαγωγές (ετήσια ποσοστιαία μεταβολή)	30,7	19,6	7,5	10,2	12,5

Πηγή: Στοιχεία από το Oxford Economics και την Τράπεζα του Καναδά στο CTC (2013) σελ. 4.

Από το 2009, το Συμβούλιο της Κίνας (State Council), υπογραμμίζει τη σημασία του τουρισμού και τη στρατηγική αξιοποίησή του προς όφελος της εθνικής οικονομίας. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, το 2012 η τουριστική βιομηχανία της Κίνας αντιστοιχούσε άμεσα στο 4% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος ενώ αναμένεται να αυξηθεί στο 4,5% το 2015²⁴. Το μερίδιο των εισπράξεων από τον εισερχόμενο τουρισμό στις εξαγόμενες υπηρεσίες ήταν 26%. Η άφιξη της οικονομικής κρίσης κατά την περίοδο 2008-2009 σε παγκόσμιο επίπεδο, επηρέασε τον εισερχόμενο τουρισμό στην Κίνα με αποτέλεσμα να παρουσιάσει μεν αύξηση αλλά σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Το 2012, η χώρα φιλοξένησε 132,4 εκατ. τουρίστες με ετήσια ποσοστιαία μεταβολή μόλις 0,8% από το 2008²⁵.

Αξίζει να επισημανθεί ότι ο εσωτερικός τουρισμός της Κίνας αποτελεί μακράν τη μεγαλύτερη αγορά του κινεζικού τουρισμού. Το 2012, ο εσωτερικός τουρισμός έφτασε τις 2,96 δις επισκέψεις, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 12%. Οι εισπράξεις έφτασαν τα 2270,6 δις CNY προσεγγίζοντας το 87,6% των εισπράξεων της συνολικής αγοράς του τουρισμού της χώρας.

Αναφορικά με τον εξερχόμενο τουρισμό της Κίνας, η χώρα βρέθηκε στην 1^η θέση παγκοσμίως - ξεπερνώντας άλλες παραδοσιακές αγορές όπως αυτές της Γερμανίας και των Η.Π.Α. - σύμφωνα με τον ΠΟΤ για το έτος 2012. Οι αντίστοιχες δαπάνες ανήλθαν σε 102 εκατ. δολλάρια, παρουσιάζοντας αύξηση της τάξης του 37% σε σχέση με το 2011. Η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος, η χαλάρωση των

²³ Τα στοιχεία για τα έτη 2013 και 2014 βασίζονται σε εκτιμήσεις.

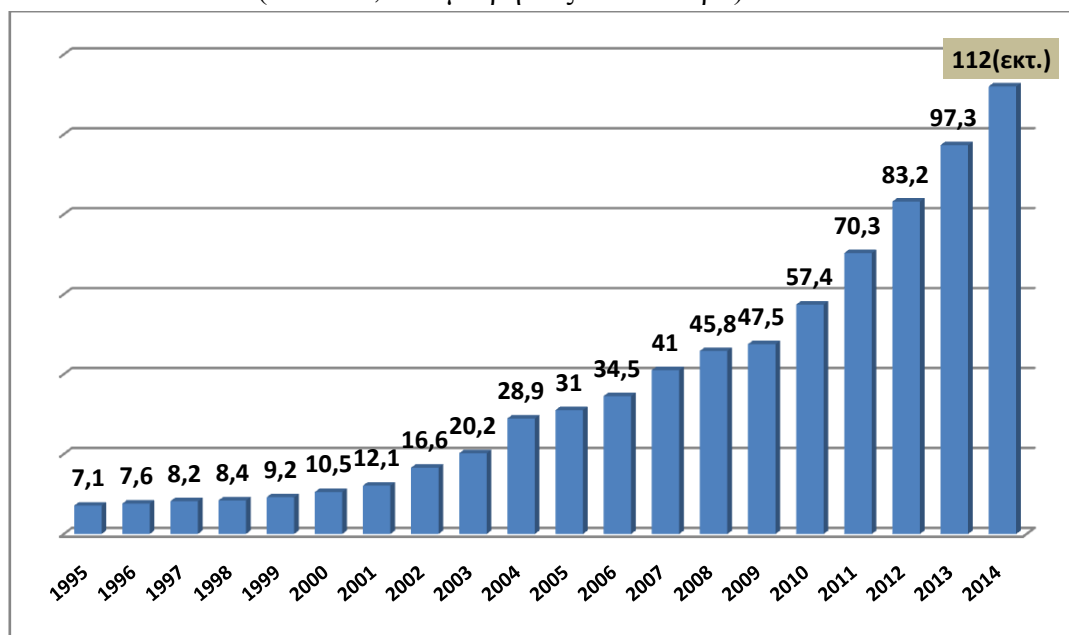
²⁴ Σύμφωνα με τον Κινεζικό Οργανισμό Τουρισμού.

²⁵ OECD (2014) σελ. 347.

περιορισμών για την πραγματοποίηση διεθνούς ταξιδιού και η ανατίμηση του νομίσματος (Γουάν) συνέβαλαν ιδιαίτερος προς αυτή την κατεύθυνση. Οι δαπάνες των Κινέζων είναι κατά 8 φορές μεγαλύτερες από τις αντίστοιχες πριν από 12 έτη²⁶. Σημειώνεται επίσης ότι για το 2012 ο εξερχόμενος τουρισμός αυξήθηκε ραγδαία ώστε προέκυψε έλλειμμα στο τουριστικό ισοζύγιο της χώρας που έφτασε τα 51,9 δις δολλάρια²⁷.

Η πορεία του κινέζικου εξερχόμενου τουρισμού παρουσιάζει σταθερά ανοδική πορεία από το 1995, γεγονός που επιβεβαιώνει τις εκτιμήσεις προηγούμενων ετών ότι η αγορά της Κίνας θα παίζει σημαντικό ρόλο στις εκάστοτε μεταβολές της τουριστικής ζήτησης σε παγκόσμιο επίπεδο.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.6: Εξερχόμενοι Κινέζοι τουρίστες 1995-2014
(σε εκατ., από μετρήσεις στα σύνορα)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από το Ερευνητικό Ινστιτούτο Κινέζικου Εξερχόμενου Τουρισμού (China Outbound Tourism Research Institute) και την Κινέζικη Ακαδημία Τουρισμού (China Tourism Academy) στο China Travel Trends (2012) και στο www.china-outbound.com (2014)

Όπως απεικονίζεται στο Διάγραμμα 2.6, για το 2013, ο αριθμός των εξερχόμενων τουριστών - όπως καταγράφηκε από μετρήσεις στα σύνορα - έφτασε τα 97,3 εκατ. αυξημένος κατά 90 περίπου εκατ. σε σχέση με τον αντίστοιχο αριθμό του 1995. Επισημαίνεται ότι για το πρώτο τρίμηνο του 2014 ο αριθμός των εξερχόμενων

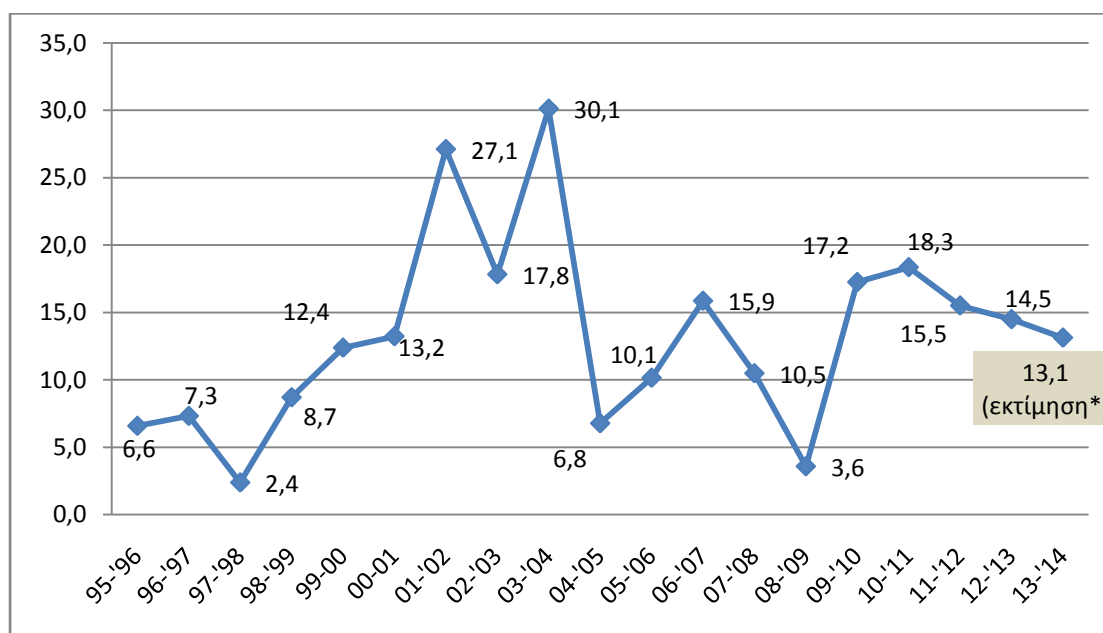
²⁶ OECD (2014).

²⁷ OECD (2014).

Κινέζων τουριστών έφτασε τα 26,4 εκατ., ενώ σύμφωνα με τις προβλέψεις του Ερευνητικού Ινστιτούτου Κινέζικου Εξερχόμενου Τουρισμού (COTRI), ο αντίστοιχος αριθμός θα αγγίξει τα 112 εκατ. για το σύνολο του έτους. Αξίζει να αναφερθεί εδώ ότι παλαιότερες εκτιμήσεις για τον αριθμό των εξερχόμενων κινέζων τουριστών, προέβλεπαν το μέγεθος του εξερχόμενου τουρισμού να φτάνει τα 88 εκατ. για το 2014²⁸, γεγονός που υπογραμμίζει την ραγδαία αύξηση των μεγεθών.

Η ανοδική πορεία του κινέζικου εξερχόμενου τουρισμού αποτυπώνεται σαφέστατα στο Διάγραμμα 2.7, όπου απεικονίζεται η ποσοστιαία μεταβολή στα απόλυτα νούμερα του εξερχόμενου τουρισμού για την περίοδο 1995 – 2014. Καθ' όλη την περίοδο είχαμε θετική μεταβολή, δηλαδή αύξηση, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό μεταβολής παρουσιάστηκε κατά την περίοδο 2003 - 2004 (30,1%) και το χαμηλότερο την περίοδο 1997-1998 (2,4%).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.7: Ποσοστιαία (%) μεταβολή εξερχόμενων Κινέζων τουριστών 1995-2014 (από μετρήσεις στα σύνορα)

Πηγή: Στοιχεία από επεξεργασία στοιχείων από το Ερευνητικό Ινστιτούτο Κινέζικου Εξερχόμενου Τουρισμού (China Outbound Tourism Research Institute) και την Κινέζικη Ακαδημία Τουρισμού (China Tourism Academy) στο Essential China Travel Trends 2012 και στο www.china-outbound.com(2014)

²⁸ Παυλόπουλος Π. (2005). Οι εκτιμήσεις αφορούσαν τον τότε αστικό πληθυσμό με τη διευκρίνιση ότι η διεύρυνση της αστικής τάξης θα είχε ως αποτέλεσμα μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού να έχει τη δυνατότητα για την πραγματοποίηση διεθνών ταξιδιών, γεγονός που εξηγεί και την απόκλιση από τα πραγματικά μεγέθη του 2013 και κατά πάσα πιθανότητα του 2014.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του COTRI, για την περίοδο 2013-2014 η ποσοστιαία αύξηση του κινέζικου εξερχόμενου τουρισμού θα είναι 13,1%, ποσοστό σχεδόν ίσο με τη μέση ποσοστιαία μεταβολή του αντίστοιχου μεγέθους για την περίοδο 1995-2014 (13,2%). Είναι χαρακτηριστικό ότι μετά το 2008 όπου εμφανίζεται η οικονομική κρίση σε παγκόσμιο επίπεδο, ο Κινέζικος εξερχόμενος τουρισμός συνεχίζει να αυξάνεται με 3,6% για την περίοδο 2008-2009 ενώ αμέσως μετά ανεβαίνει σε μεγέθη της τάξεως του 17% - 19% ετησίως. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει και τη σημασία του για την πορεία των τουριστικών αφίξεων παγκοσμίως.

Όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με τα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (ΠΟΤ)²⁹ για το 2013 οι συνολικές διεθνείς αφίξεις αυξήθηκαν κατά 52 εκατ. φτάνοντας τον αριθμό ρεκόρ 1.087 εκατ.(από 1.035 εκατ. το 2012). Ο Κινέζικος εξερχόμενος τουρισμός αυξήθηκε κατά 14,1 εκατ. για την ίδια περίοδο, συμβάλλοντας έτσι στο 27,1% της συνολικής αύξησης του εισερχόμενου τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο. Επίσης, επισημαίνεται ότι και σε επίπεδο δαπανών παρουσιάστηκε αύξηση κατά 26,8% φτάνοντας τα 128,7 δις δολάρια³⁰. Τα παραπάνω στοιχεία επιβεβαιώνουν τις παλαιότερες προβλέψεις και κατατάσσουν πλέον την Κίνα στην κορυφή των αγορών εξερχόμενου τουρισμού.

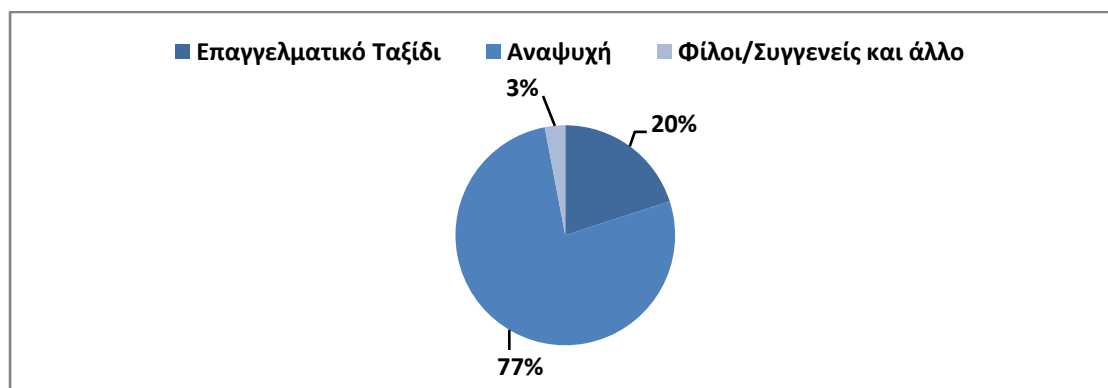
Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση του προφίλ των εξερχόμενων κινέζων τουριστών. Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των Κινέζων τουριστών είναι ότι σε σχέση με τους Ευρωπαίους τουρίστες είναι νεότεροι σε ηλικία και παρουσιάζουν την τάση να ταξιδεύουν με την οικογένεια. Αναφορικά με τον τρόπο οργάνωσης του ταξιδιού, ο πιο διαδεδομένος τρόπος ταξιδιού για τους Κινέζους τουρίστες είναι μέσω ταξιδιωτικών πακέτων. Τα περισσότερα ταξίδια είναι διάρκειας 10 ημερών κατά τη διάρκεια των οποίων περιλαμβάνονται επισκέψεις σε διάφορες χώρες, γεγονός που εξηγεί και το χαμηλό αριθμό διανυκτερεύσεων (ανά χώρα) σε σχέση με άλλες κυρίαρχες τουριστικές αγορές (π.χ. Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο). Αυτός ο τύπος ταξιδιών προσφέρει προσαρμογή στους όρους που απαιτούνται για την έκδοση κάρτας VISA, ενώ ταυτοχρόνως προσφέρει ασφάλεια και καλό προγραμματισμό, στοιχεία που αποτελούν βασικές ανάγκες των Κινέζων τουριστών. Επιπλέον, στα

²⁹ UNTWO, World Tourism Barometer (2014).

³⁰ Στοιχεία από People's Daily Online (2014).

πακέτα περιλαμβάνεται ξεναγός για τη διευκόλυνση των τουριστών που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν δυσκολίες προσαρμογής, κυρίως λόγω της διαφορετικής γλώσσας³¹.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.8: Σκοπός ταξιδιού των Κινέζων τουριστών³²

Πηγή: Γερμανικό Εθνικό Συμβούλιο Τουρισμού³³

Αξίζει να επισημανθεί ότι η αναλογία μεταξύ των Κινέζων τουριστών που επισκέπτονται την Ευρώπη για πρώτη φορά και αυτών που έχουν επισκεφθεί ξανά την Ευρώπη διαφοροποιείται, εφόσον όλο και περισσότεροι Κινέζοι έχουν ήδη πραγματοποιήσει ένα ταξίδι στην Ευρώπη. Επιπλέον, οι Κινέζοι που ήδη έχουν επισκεφθεί την Ευρώπη επιλέγουν σταδιακά να λειτουργούν ανεξάρτητα και να μην επιλέγουν το ταξιδιωτικό πακέτο³⁴. Κυριότερος σκοπός ταξιδιού για τους Κινέζους τουρίστες αποτελεί η αναψυχή ενώ σημαντικό είναι και το ποσοστό αυτών που ταξιδεύουν στο πλαίσιο επαγγελματικού ταξιδιού.

Ένα επιπλέον βασικό χαρακτηριστικό των Κινέζων τουριστών είναι ότι ταξιδεύουν κατά κύριο λόγο σε κοντινούς προορισμούς που βρίσκονται εντός Ασίας. Στους 20 πρώτους προορισμούς των Κινέζων τουριστών, συγκαταλέγονται μόνο έξι ευρωπαϊκοί, συμπεριλαμβανομένης και της Ρωσίας (Πίνακας 2.5). Ο πρώτος ευρωπαϊκός προορισμός για το 2013 ήταν η Γαλλία, η οποία και το 2012 βρέθηκε μόλις στη δέκατη θέση στη λίστα των προορισμών. Παρόλα αυτά η κατάσταση αυτή τείνει να αλλάξει καθώς ο αριθμός των Κινέζων τουριστών που φτάνουν στην Ευρώπη συνεχώς αυξάνεται. Πιο συγκεκριμένα, το 2013, 33.557.091 Κινέζοι ταξίδεψαν μέσω ταξιδιωτικών πρακτορείων εκτός συνόρων. Από αυτούς το 83,2% (27.916.701 εκατ.) ταξίδεψε σε κοντινές χώρες της Ασίας, ενώ μόνο το 10,8%

³¹ Z_punkt The Foresight Company (2012).

³² Τα στοιχεία αφορούν το 2012.

³³ στο Z_punkt The Foresight Company (2012).

³⁴ Αναφέρεται και στον OECD (2014).

(3.613.509 εκατ.) ταξίδεψε στην Ευρώπη³⁵. Οι υπόλοιποι ταξίδεψαν στην Αμερική, την Ωκεανία και την Αφρική³⁶.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.5: Οι είκοσι πρώτοι προορισμοί των Κινέζων εξερχόμενων τουριστών σύμφωνα με τους ταξιδιωτικούς πράκτορες (2013)

Προορισμοί	Αριθμός Κινέζων τουριστών ³⁷
1. Χονγκ Κονγκ	6,752,781
2. Ταϊλάνδη	4,997,216
3. Νότια Κορέα	3,440,969
4. Μακάο	3,132,728
5. Ταϊβάν	2,815,741
6. Σιγκαπούρη	1,563,044
7. Μαλαισία	1,476,636
8. Ιαπωνία	889,847
9. Βιετνάμ	682,053
10. Γαλλία	648,376
11. Η.Π.Α.	560,055
12. Ινδονησία	539,853
13. Ιταλία	514,540
14. Αυστραλία	479,557
15. Ελβετία	464,238
16. Γερμανία	409,232
17. Ρωσία	346,500
18. Νέα Ζηλανδία	288,097
19. Φιλιππίνες	277,680
20. Ηνωμένο Βασίλειο	242,275

Πηγή: Τα στοιχεία είναι από την Κινεζική Ακαδημία Τουρισμού και δημοσιεύθηκαν στο www.travelchinaguide.com (2014)

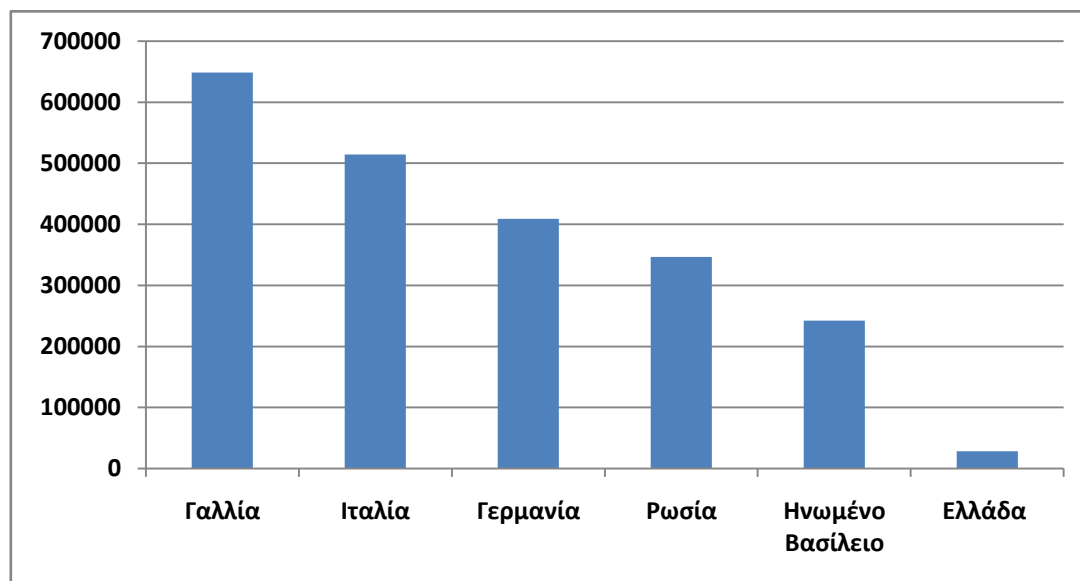
³⁵Με σκοπό την προσέλκυση περισσότερων Κινέζων στην Ευρώπη, αξίζει να αναφέρουμε την προσπάθεια προβολής της Ευρώπης μέσω του ιστοτόπου <http://visiteurope.com/> στα Κινέζικα.

³⁶Τα στοιχεία είναι από την Κινεζική Ακαδημία Τουρισμού και δημοσιεύθηκαν στο www.travelchinaguide.com (2014).

³⁷ Αναφέρεται στους «Mainland» τουρίστες. Δεν περιλαμβάνονται οι τουρίστες του Χονγκ Κονγκ και του Μακάο.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατάταξη της Ελλάδας για την ίδια χρονιά (2013) που απεικονίζεται στο *Διάγραμμα 2.9*. Όπως προκύπτει η θέση της Ελλάδος σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες βρίσκεται πολύ χαμηλά, γεγονός που καταδεικνύει μεν τη χαμηλή προσέλκυση Κινέζων τουριστών από τη χώρα μας, αναδεικνύει δε τις προοπτικές για το μέλλον.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.9: Η κατάταξη της Ελλάδας στην Κινεζική αγορά σε σχέση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες για το 2013³⁸

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από την Τράπεζα της Ελλάδος και την Κινεζική Ακαδημία Τουρισμού

³⁸ Διευκρινίζεται ότι τα στοιχεία που απεικονίζονται για την Ελλάδα αφορούν αφίξεις στα σύνορα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ ΣΤΟΝ ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

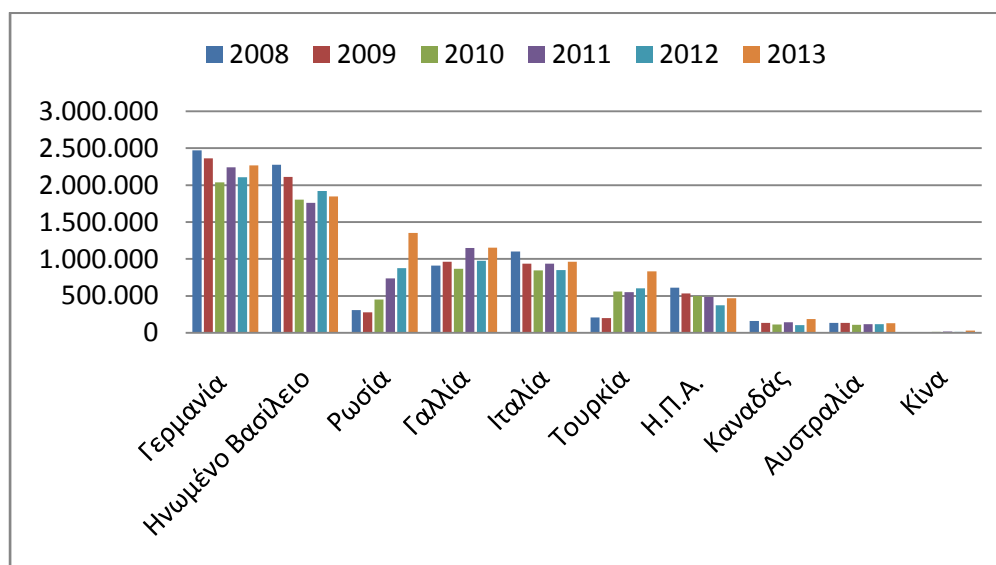
Στην παρούσα ενότητα θα γίνει παρουσίαση και ανάλυση του ρόλου της Ρωσίας και της Κίνας στον ελληνικό τουρισμό. Θα παρουσιαστούν στατιστικά στοιχεία που εστιάζουν στις δύο αναδυόμενες οικονομίες και αναφέρονται σε τρία βασικά μεγέθη: αφίξεις, διανυκτερεύσεις και τουριστικές εισπράξεις. Η ανάλυσή των συγκεκριμένων δεικτών γίνεται με ταυτόχρονη σύγκριση με επιλεγμένες χώρες προέλευσης τουριστών που είτε ανήκουν στην κατηγορία των παραδοσιακών αγορών (Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Ιταλία, Η.Π.Α.) είτε ανήκουν σε αναδυόμενες αγορές (Τουρκία) είτε προστέθηκαν ώστε να πραγματοποιηθεί σύγκριση με αντίστοιχους αριθμούς άλλων απομακρυσμένων – γεωγραφικά – περιοχών (Καναδάς, Αυστραλία).

3.1 Αφίξεις μη-κατοίκων από το εξωτερικό

Αναφορικά με τις αφίξεις μη-κατοίκων από το εξωτερικό, τα στοιχεία για την περίοδο 2008-2013, όπως φαίνεται και στο *Διάγραμμα 3.1*, αποτυπώνουν ήπια μείωση για τη Γερμανία και σημαντικότερη για το Ηνωμένο Βασίλειο, παραδοσιακούς τροφοδότες του Ελληνικού τουρισμού.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1: Αφίξεις μη-κατοίκων από το εξωτερικό 2008-2013

(επιλεγμένες χώρες)

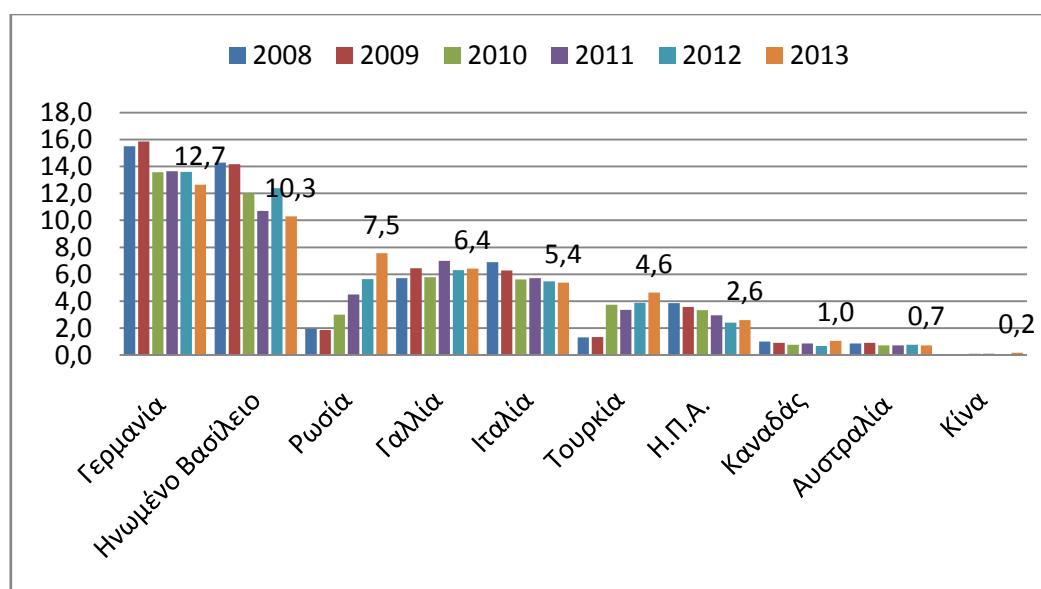

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Αντιθέτως, οι αφίξεις στα σύνορα από τη Ρωσία ακολούθησαν σταθερά αυξητική πορεία και από 309.071 το 2008 έφτασαν τις 1.352.901 το 2013, ξεπερνώντας τις παραδοσιακές αγορές της Γαλλίας και της Ιταλίας με 1.152.217 και 964.314 αντιστοίχως³⁹. Είναι χαρακτηριστικό ότι σημαντικό αριθμό αφίξεων για το τελευταίο έτος (2013) παρουσίασε και η Τουρκία (831.113) ενώ ο αντίστοιχος αριθμός για την Κίνα έφτασε μόλις τις 28.328. Αξίζει πάντως να επισημανθεί ότι οι αριθμοί που αντιστοιχούν στους Κινέζους επισκέπτες να είναι - ενδεχομένως - υποεκτιμημένοι. Όπως διατυπώνει ο ΣΕΤΕ (2012) αρκετοί Κινέζοι επισκέπτες εισέρχονται στη χώρα μας, μέσω μιας άλλης χώρας «Shengen» και ως εκ τούτου θα ήταν δυνατό να υποστηριχτεί ότι ο πραγματικός αριθμός των επισκεπτών είναι αρκετά μεγαλύτερος⁴⁰. Σε γενικές γραμμές πάντως, οι απόλυτοι αριθμοί που αφορούν στην Κίνα είναι ακόμα χαμηλοί σε σχέση με άλλες αναδυόμενες αγορές όπως της Ρωσίας ή της Τουρκίας.

Η σύγκριση των επιλεγμένων χωρών μεταξύ τους αποτυπώνεται ευκρινέστερα στο *Διάγραμμα 3.2*, όπου απεικονίζεται η συμμετοχή κάθε χώρας επί του συνόλου των αφίξεων μη-κατοίκων στα σύνορα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.2: Αναλογία κάθε χώρας επί του συνόλου αφίξεων μη-κατοίκων από το εξωτερικό (επιλεγμένες χώρες)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από Τράπεζα της Ελλάδος

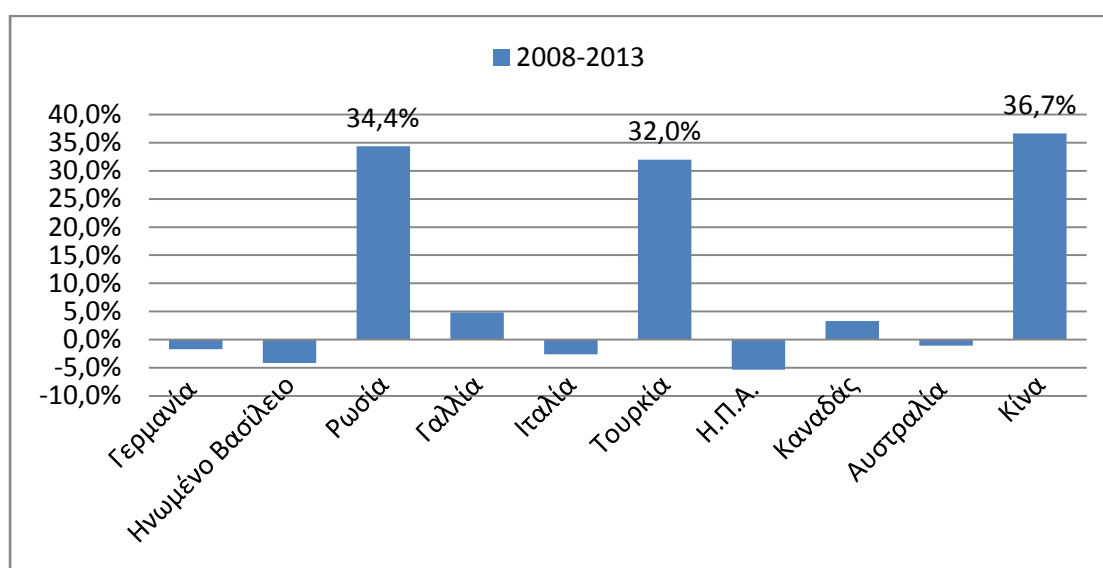
³⁹ Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι η κατάταξη των χωρών σε όλα τα γραφήματα που ακολουθούν, έγινε με βάση τον αριθμό των αφίξεων μη-κατοίκων στα σύνορα για το έτος 2013.

⁴⁰ Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται ότι για το 2011 οι 15.838 που καταγράφονται, ενδεχομένως να ήταν 100.000 (αναφέρονται σε εκτιμήσεις του ΣΕΤΕ που δημοσιεύθηκαν στο www.epixeiro.gr).

Η επεξεργασία των δεδομένων δείχνει ότι η συμμετοχή των παραδοσιακών αγορών μειώθηκε σημαντικά από το 2008, όπου τα ποσοστά επί του συνόλου των εισερχόμενων τουριστών ήταν 15,5% για τη Γερμανία και 14,3% για την Αγγλία, ενώ το 2013 ήταν 12,7% και 10,3% αντιστοίχως. Στη μείωση αυτή συνέβαλε αφενός μεν η μείωση στις αφίξεις – όπως παρουσιάστηκε προηγουμένως – αφετέρου δε η είσοδος νέων αγορών και ιδιαιτέρως της Ρωσίας και της Τουρκίας όπου αύξησαν κατά πολύ τη συμμετοχή τους. Πιο συγκεκριμένα, οι αφίξεις από τη Ρωσία αντιστοιχούσαν στο 1,9% επί του συνόλου των αφίξεων της Ελλάδας το 2008, ενώ για το 2013 το αντίστοιχο ποσοστό έφτασε το 7,5%. Επίσης, η Τουρκία παρουσίασε ανάλογη αύξηση και από το 1,3% το 2008, έφτασε στο 4,6% το 2013, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για την Κίνα ήταν 0,04% (2008) και 0,2% (2013).

Η τάση των αναδυόμενων αγορών διαφαίνεται σαφέστατα στο Διάγραμμα 3.3, όπου απεικονίζεται η δυναμική των επιμέρους αγορών και ειδικότερα η μέση ετήσια ποσοστιαία μεταβολή κάθε χώρας στις αφίξεις μη-κατοίκων στα σύνορα για την περίοδο 2008-2013. Η Κίνα παρουσίασε τη μεγαλύτερη αύξηση με μέση ετήσια μεταβολή που έφτασε το 36,7%. Ακολούθησαν η Ρωσία με μέση ετήσια ποσοστιαία μεταβολή 34,4% και η Τουρκία με 32%. Ως εκ τούτου οι αγορές της Ρωσίας και της Κίνας καταγράφουν μια ιδιαιτέρως μεγάλη αύξηση τα τελευταία χρόνια που καταδεικνύει την τάση και τη δυναμική τους.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.3: Μέση ετήσια ποσοστιαία (%) μεταβολή κάθε χώρας στις αφίξεις μη-κατοίκων στα σύνορα περιόδου 2008-2013

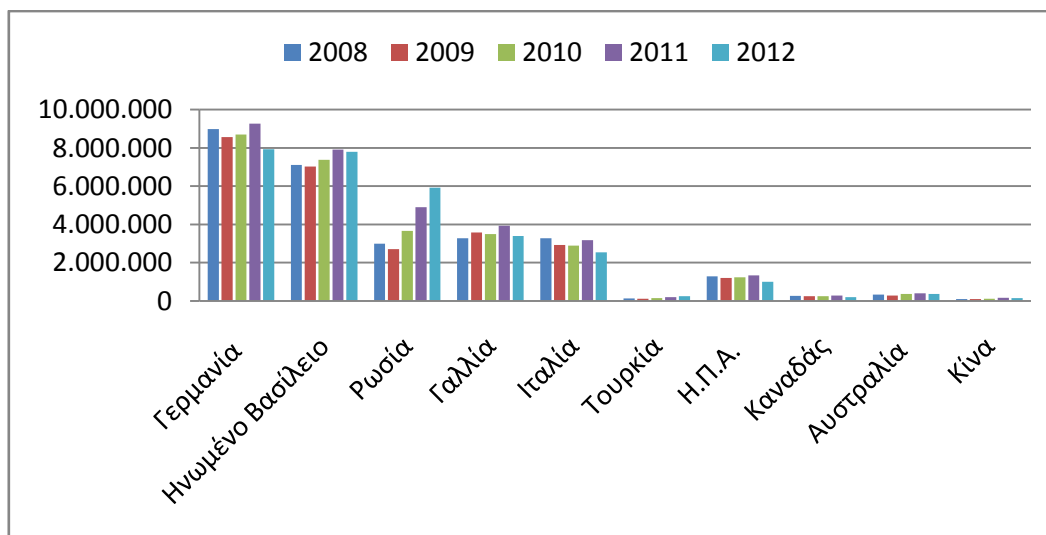
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από Τράπεζα της Ελλάδος

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αφίξεις των Ρώσων στα σύνορα αυξήθηκαν συνολικά κατά 337,7% και των Κινέζων κατά 376,8% για την ίδια περίοδο. Η Ρωσία αποτελεί πλέον την τρίτη σε αφίξεις στα σύνορα χώρα τουριστών (με βάση τα στοιχεία του 2013) γεγονός που επηρεάζει ένα σύνολο μεγεθών όπως θα δούμε στη συνέχεια (διανυκτερεύσεις, εισπράξεις κ.α.). Αντιθέτως, η Κίνα παρόλο που δεν καταγράφει μεγάλο αριθμό αφίξεων σε απόλυτους αριθμούς παρουσιάζει τη μεγαλύτερη αυξητική τάση από όλες τις χώρες. Επιπροσθέτως, λαμβάνοντας υπόψη την εξέλιξη του κινέζικου εξερχόμενου τουρισμού σε διεθνές επίπεδο αναδεικνύεται η ανάγκη τοποθέτησης της Ελλάδας στον τουριστικό χάρτη των Κινέζων τουριστών που φτάνουν στην Ευρώπη μέσω των κατάλληλων πολιτικών προώθησης των ελληνικών προορισμών.

3.2 Διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα και κάμπινγκ

Συνεχίζοντας τον ίδιο τρόπο ανάλυσης και στους αριθμούς των διανυκτερεύσεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα και κάμπινγκ, παρατηρείται ότι η Ρωσία όπως και στην περίπτωση των αφίξεων μη-κατοίκων στα σύνορα (με βάση το έτος 2012), έρχεται τρίτη στη γενική κατάταξη των χωρών⁴¹ (Διάγραμμα 3.4).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.4: Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών σε ξενοδοχειακά καταλύματα και κάμπινγκ 2008-2012 (επιλεγμένες χώρες)

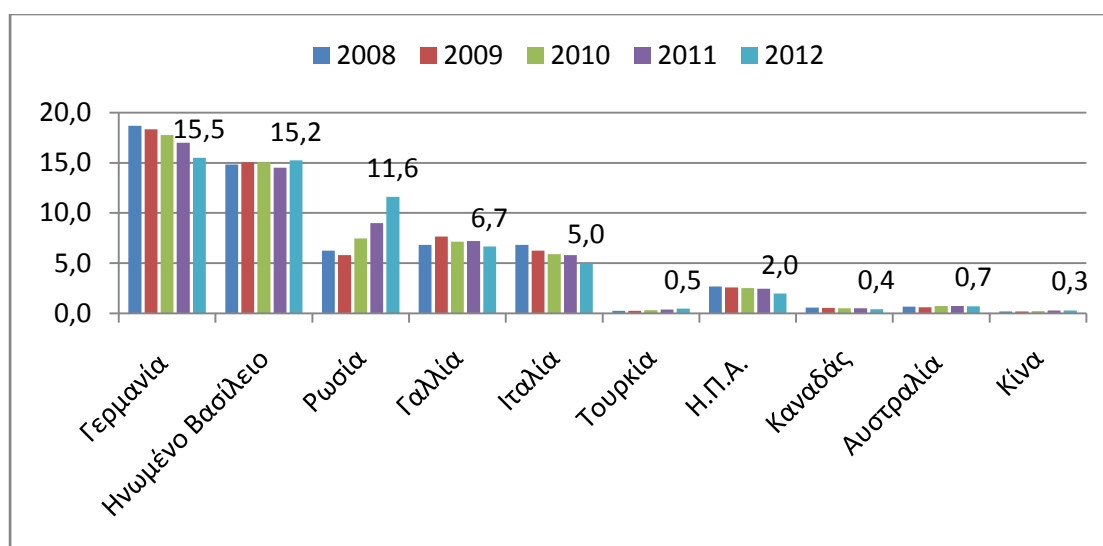
Πηγή: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)

⁴¹ Τελευταία διαθέσιμα στοιχεία.

Στην περίπτωση όμως της Τουρκίας, ο αριθμός των διανυκτερεύσεων δεν αντιστοιχεί στον υψηλό αριθμό αφίξεων μη-κατοίκων στα σύνορα, γεγονός που εξηγείται ενδεχομένως από τις μετακινήσεις τουριστών που δεν έχουν τουρκική υπηκοότητα μέσω της Τουρκίας στη χώρα μας αλλά και από τη μικρή διάρκεια παραμονής των Τούρκων τουριστών (ταξίδια μίας ημέρας ή ημερήσια). Όπως είναι φυσικό, η Κίνα εξακολουθεί και στις διανυκτερεύσεις να παρουσιάζει πολύ μικρό αριθμό σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες (153.976 για το 2012).

Το Διάγραμμα 3.5 απεικονίζει το ποσοστό κάθε χώρας επί του συνόλου των διανυκτερεύσεων στα ξενοδοχειακά καταλύματα και κάμπινγκ. Όπως φαίνεται, η Ρωσία παρουσιάζει υψηλότερο ποσοστό επί του συνόλου των διανυκτερεύσεων σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό επί των αφίξεων στα σύνορα που παρουσιάστηκε στην προηγούμενη ενότητα. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται τόσο στη μεγαλύτερη διάρκεια παραμονής των Ρώσων τουριστών όσο και στους χαμηλούς απόλυτους αριθμούς διανυκτερεύσεων των άλλων αναδυόμενων αγορών όπως της Κίνας και ιδιαίτερος της Τουρκίας (μόλις 246.494 για το 2012).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.5: Ποσοστό (%) κάθε χώρας επί του συνόλου στις διανυκτερεύσεις στα ξενοδοχειακά καταλύματα και κάμπινγκ (επιλεγμένες χώρες)

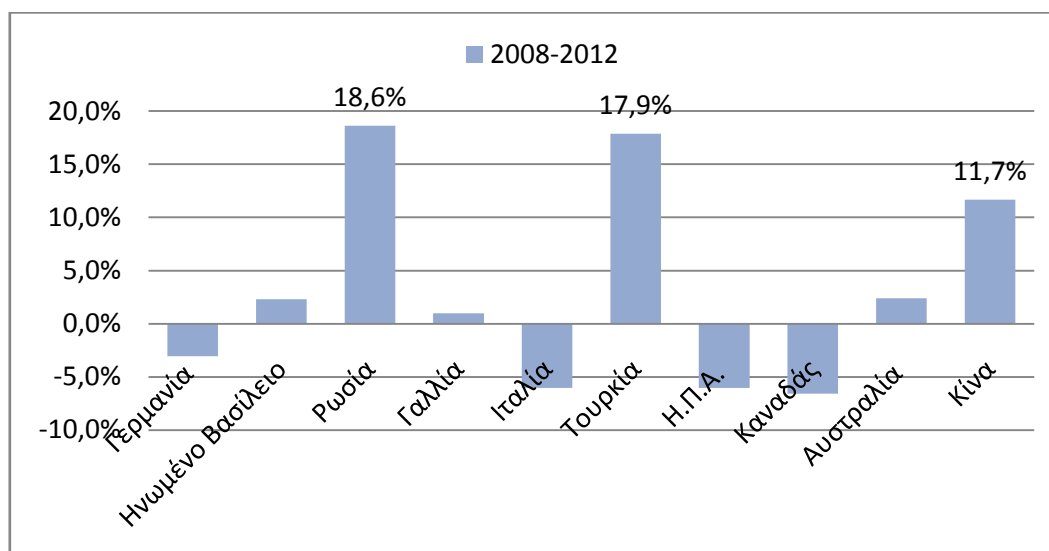

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

Αναφορικά με την τάση που παρουσιάζουν οι αναδυόμενες αγορές της Ρωσίας και της Κίνας, αποτυπώνεται σαφώς (Διάγραμμα 3.6) ότι παρουσιάζουν ανοδική πορεία με μέση ετήσια μεταβολή που έφτασε το 18,6% για τη Ρωσία και 11,7% για την Κίνα κατά την περίοδο 2008-2012. Φυσικά, αν συμπεριληφθεί το 2013 τα

δεδομένα κατά πάσα πιθανότητα θα τροποποιηθούν εφόσον στο διάστημα 2012 με 2013 σημειώθηκε μεγάλη αύξηση στις αφίξεις των Κινέζων τουριστών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.6: Μέση ετήσια ποσοστιαία (%) μεταβολή κάθε χώρας στις διανυκτερεύσεις στα ξενοδοχειακά καταλύματα και κάμπινγκ περιόδου 2008-2012

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

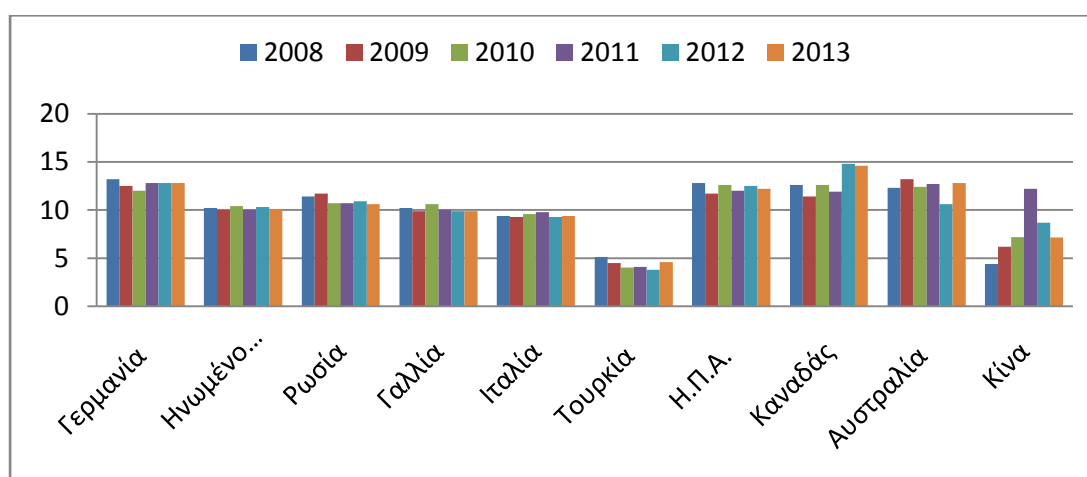
Αξίζει πάντως να επισημανθεί ότι η ποσοστιαία μεταβολή στις διανυκτερεύσεις των τουριστών που προέρχονται από τις αναδυόμενες αγορές δεν κινείται στα ίδια επίπεδα με την αντίστοιχη μεταβολή στις αφίξεις στα σύνορα γεγονός που καταδεικνύει ενδεχομένως την μικρότερη διάρκεια παραμονής των τουριστών αλλά και ενδεχόμενους περιορισμούς στα εξαγόμενα συμπεράσματα που προέρχονται κυρίως από τον τρόπο συλλογής των πρωτογενών δεδομένων. Πάντως, η συνολική ποσοστιαία αύξηση στις διανυκτερεύσεις των Ρώσων έφτασε το 98%, των Τούρκων το 93% και των Κινέζων το 55,5%, στοιχεία που αποδεικνύουν την τάση των συγκεκριμένων αγορών.

3.3 Διάρκεια παραμονής

Αναφορικά με τη μέση διάρκεια παραμονής κατά ταξίδι (Διάγραμμα 3.7), όπως είναι αναμενόμενο, οι τουρίστες που η χώρα μόνιμης διαμονής τους δεν βρίσκεται σε κοντινή γεωγραφική απόσταση από την Ελλάδα (χώρες που δε βρίσκονται στην Ευρώπη), παρουσιάζουν, γενικά, υψηλότερη μέση διάρκεια παραμονής. Το

ενδιαφέρον, όμως, στοιχείο που προκύπτει από την ανάλυση των δεδομένων είναι η υψηλή διάρκεια παραμονής των Ρώσων τουριστών που ξεπερνά τη αντίστοιχη των τουριστών από ορισμένες παραδοσιακές αγορές (Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Ιταλία). Επίσης, όσον αφορά την Κίνα, προκύπτει ότι αν και βρίσκεται γεωγραφικά σε μεγάλη απόσταση από την Ελλάδα, παρουσιάζει σχετικά μικρή μέση διάρκεια παραμονής και αυτό ίσως να οφείλεται στον τρόπο οργάνωσης των ταξιδιών των Κινέζων που περιλαμβάνει μικρές σε διάρκεια επισκέψεις σε διάφορες χώρες.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.7: Μέση διάρκεια παραμονής κατά ταξίδι μη κατοίκων στην Ελλάδα κατά χώρα προέλευσης (σε αριθμό διανυκτερεύσεων)

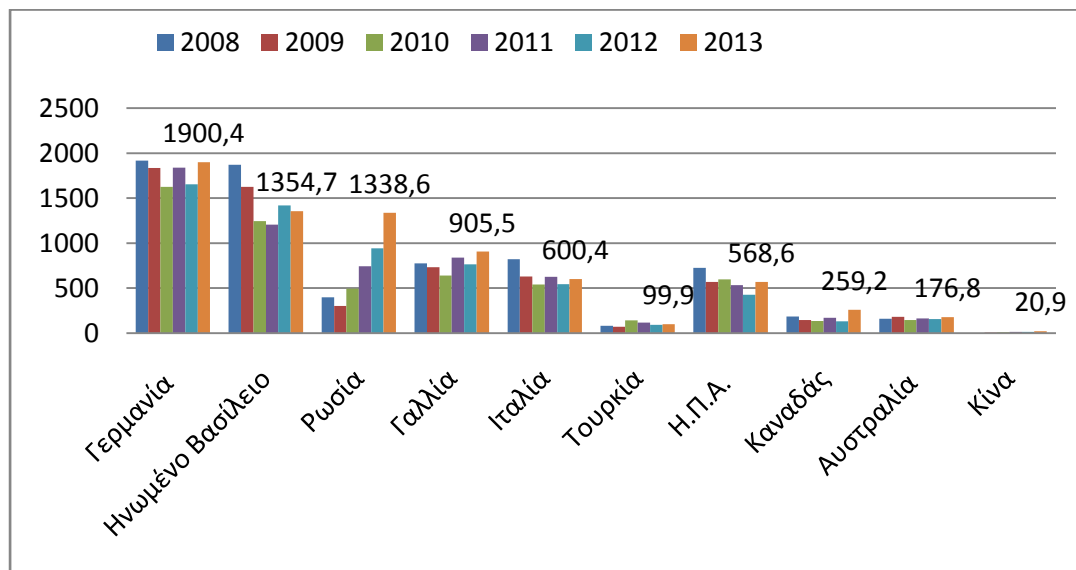

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από Τράπεζα της Ελλάδος

3.4 Τουριστικές εισπράξεις

Το σημαντικότερο ίσως μέγεθος της συνεισφοράς της κάθε χώρας στον τουρισμό της Ελλάδας αποτυπώνεται στο *Διάγραμμα 3.8*, όπου απεικονίζονται σε απόλυτους αριθμούς οι τουριστικές εισπράξεις ανά χώρα μόνιμης διαμονής των τουριστών. Όπως παρατηρείται, οι ταξιδιωτικές εισπράξεις από τους τουρίστες του Ηνωμένου Βασιλείου μειώθηκαν ιδιαίτερα ενώ οι αντίστοιχες εισπράξεις από τους Ρώσους αυξήθηκαν τόσο ώστε σχεδόν άγγιζαν αυτές των Βρετανών.

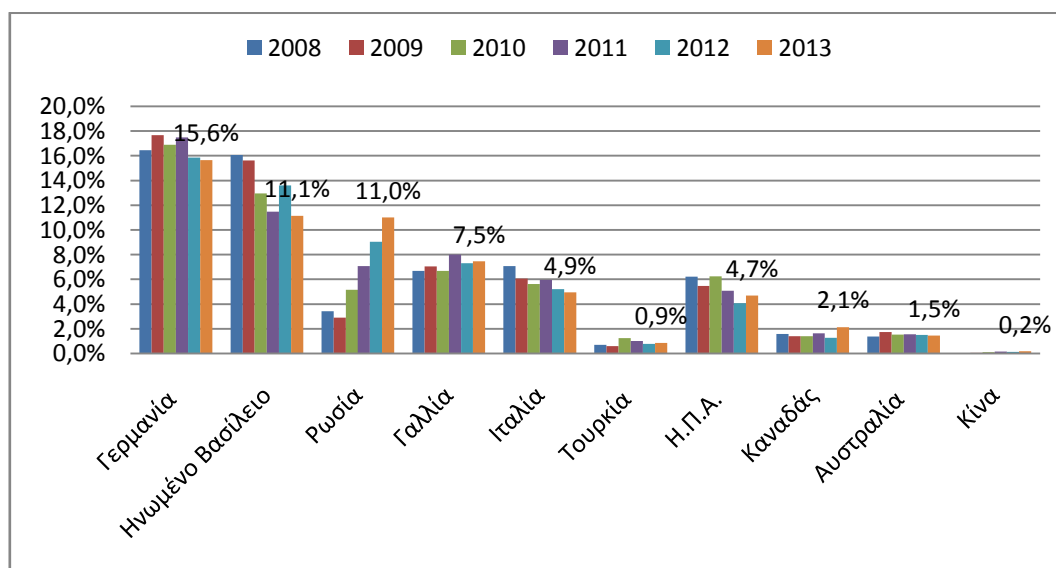
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.8: Κατανομή ταξιδιωτικών εισπράξεων κατά χώρα προέλευσης 2008-2013 (σε εκατ. ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Συνδυάζοντας τα στοιχεία αυτά με το ποσοστό συμμετοχής κάθε χώρας στις συνολικές εισπράξεις (Διάγραμμα 3.9), με τη μέση διάρκεια παραμονής και τις συνολικές διανυκτερεύσεις και αφίξεις, συμπεραίνουμε ότι οι Ρώσοι τουρίστες δύνανται να χαρακτηριστούν ως μεγάλοι δαπανείς αναφορικά με τις τουριστικές δαπάνες που πραγματοποιούν στη χώρα μας.

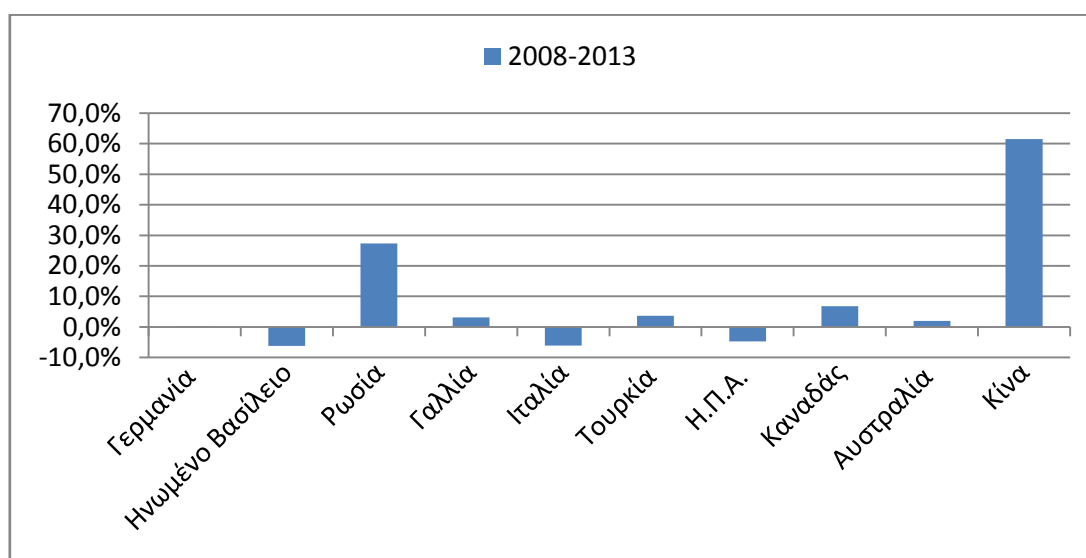
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.9: Ποσοστό (%) κάθε χώρας επί του συνόλου των τουριστικών εισπράξεων 2008-2013

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Από την άλλη μεριά η Κίνα, δεν παρουσιάζει όπως και σε όλα τα μεγέθη, μεγάλη συνεισφορά σε απόλυτους αριθμούς. Μόνο αν μελετηθεί σε ποσοστιαία νούμερα, αποτυπώνεται η τάση που παρουσιάζει η κινέζικη αγορά τουριστών για τη χώρα μας (Διάγραμμα 3.10).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.10: Μέση ετήσια ποσοστιαία(%) μεταβολή ταξιδιωτικών εισπράξεων κατά χώρα προέλευσης 2008-2013

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από Τράπεζα της Ελλάδος

Όπως φαίνεται η Κίνα, παρουσιάζει τη μεγαλύτερη μέση ποσοστιαία μεταβολή ταξιδιωτικών εισπράξεων κατά την περίοδο 2008 έως 2013 (61,5%). Δεύτερη σε μέση αύξηση τουριστικών εισπράξεων αγορά είναι η Ρωσία με ποσοστό που φτάνει το 27,3%. Σε γενικές γραμμές παρατηρείται πτώση στις τουριστικές εισπράξεις από τις παραδοσιακές χώρες ενώ αντίθετα οι αναδυόμενες αγορές παρουσιάζουν εξαιρετική δυναμική τη συγκεκριμένη περίοδο.

Είναι χαρακτηριστικό ότι συνολικά οι τουριστικές εισπράξεις από τους Ρώσους τουρίστες για το 2013 είναι κατά 234,2% αυξημένες σε σχέση με το 2008 ενώ για την Κίνα το αντίστοιχο ποσοστό φτάνει τα 1000%. Αναφορικά με τις παραδοσιακές αγορές το Ηνωμένο Βασίλειο παρουσιάζει τη μεγαλύτερη μείωση με το αντίστοιχο ποσοστό να φτάνει το 27,5%, η Γαλλία παρουσιάζει αύξηση κατά 16,3% ενώ η Γερμανία κινείται περίπου στα ίδια επίπεδα (- 0,8%).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗΣ

Όπως προαναφέρθηκε, η Ρωσία αποτελεί πλέον βασική πηγή προέλευσης τουριστών ξεπερνώντας παραδοσιακές αγορές όπως τη Γαλλία και την Ιταλία, ενώ ταυτοχρόνως παρουσίασε σταθερά ανοδική πορεία μέχρι το τρέχον έτος. Η πορεία αυτή αναμένεται να ανακοπεί μετά τα γεγονότα της Ουκρανίας και την αστάθεια που έχει δημιουργηθεί στην περιοχή. Από την άλλη μεριά, ο εισερχόμενος τουρισμός από την Κίνα παρόλο που συμβάλλει σε μικρό βαθμό σε απόλυτους αριθμούς, παρουσιάζει ραγδαία αύξηση τόσο σε επίπεδο αφίξεων και διανυκτερεύσεων όσο και σε επίπεδο εισπράξεων. Επιπροσθέτως, διαφαίνονται σημάδια πως η Κινεζική αγορά θα συνεχίσει να τροφοδοτεί με τουρίστες τους Ευρωπαϊκούς προορισμούς σε αύξοντα αριθμό καθώς όλο και περισσότεροι Κινέζοι πραγματοποιούν μακρινά ταξίδια σε προορισμούς εκτός Ασίας. Είναι σαφές ότι - βάσει αυτών των εκτιμήσεων - σκιαγραφείται μια προοπτική η οποία αναδεικνύει την ανάγκη για την χάραξη ειδικών πολιτικών προκειμένου η χώρα μας να επωφεληθεί από τη δυναμική ανάπτυξη των δύο αυτών αναδυόμενων τουριστικών αγορών.

Είναι γεγονός ότι η Ελληνική Πολιτεία έχει πραγματοποιήσει κινήσεις προς την σωστή κατεύθυνση αναφορικά με την αξιοποίηση της Ρωσικής και Κινεζικής αγοράς, όπως η απευθείας αεροπορική σύνδεση Αθήνας – Σαγκάης⁴² κ.α. Παρόλα αυτά υπάρχουν περαιτέρω κινήσεις που θα συμβάλλουν στην αύξηση της ζήτησης από τις χώρες αυτές και θα αξιοποιήσουν τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Ωστόσο, κρίνεται σκόπιμο να εφαρμοστούν *διαφορετικές πολιτικές προσέγγισης* για την κάθε μία χώρα. Εφόσον υπάρχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά ταξιδιού ανάμεσα σε Ρώσους και Κινέζους, θα πρέπει αυτά να ληφθούν υπόψη με σκοπό την αποτελεσματικότερη προσέλκυση των αναδυόμενων αυτών αγορών.

4.1 Ρωσία

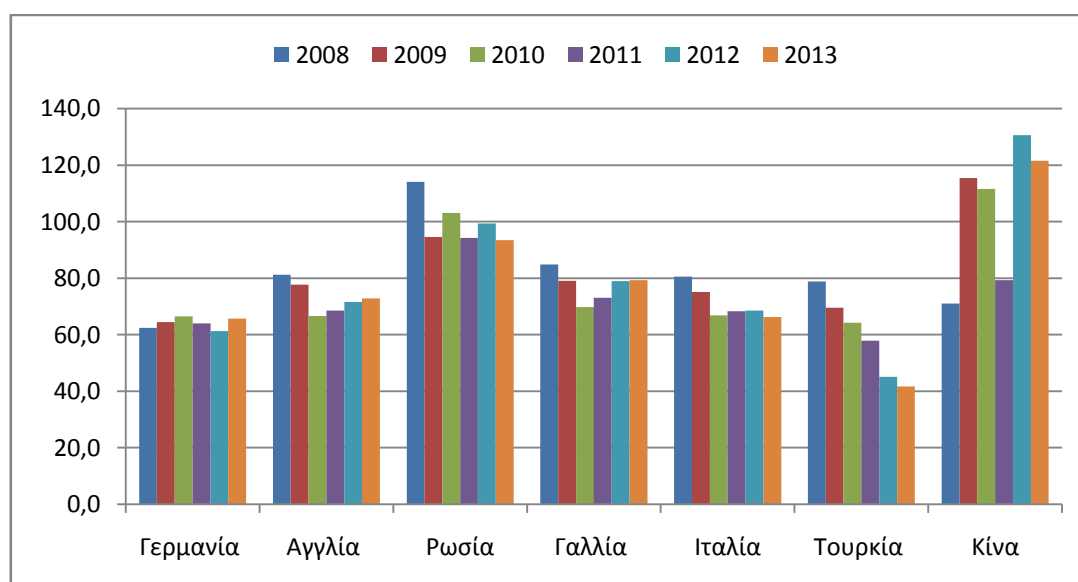
Αρχής γενομένης από την *Ρωσία*, που αποτελεί και την κύρια αναδυόμενη αγορά, θα πρέπει να τονιστεί η προτίμηση των Ρώσων τουριστών στο κλασικό τουριστικό προϊόν της Ελλάδας που περιλαμβάνει τον ήλιο και τη θάλασσα. Αυτό

⁴² Στις 16/06/2014, προσγειώθηκε το πρώτο αεροπλάνο απευθείας πτήσης από τη Σαγκάη με 180 Κινέζους τουρίστες, εγκαινιάζοντας τις πτήσεις που θα συνεχιστούν μέχρι τον Οκτώβριο (www.imerisia.gr)

δημιουργεί ένα ιδιαίτερος ανταγωνιστικό περιβάλλον εφόσον η γειτονική Τουρκία είναι σε θέση να προσφέρει αντίστοιχο προϊόν σε ανταγωνιστικές τιμές.

Αυτό που προτείνεται είναι η *ποιοτική αναβάθμιση του υφιστάμενου τουριστικού προϊόντος* ώστε ο ανταγωνισμός να επικεντρωθεί στο επίπεδο της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών και όχι της τιμής. Μία τέτοια προσέγγιση θα ήταν ιδιαίτερος αποτελεσματική για την αγορά της Ρωσίας αλλά και για τις αναδυόμενες αγορές εν γένει, οι οποίες παρουσιάζουν υψηλή τουριστική δαπάνη και επομένως η βαρύτητα της τιμής για την λήψη απόφασης διαφοροποιείται σε σχέση με τις παραδοσιακές χώρες προέλευσης τουριστών. Η δυνατότητα των Ρώσων και των Κινέζων τουριστών αναφορικά με τις δαπάνες στη χώρα μας αποτυπώνεται στα αποτελέσματα του δείκτη δαπάνη ανά διανυκτέρευση (*Διάγραμμα 4.1*).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1: Δαπάνη ανά διανυκτέρευση από επιλεγμένες χώρες (2008-2013)

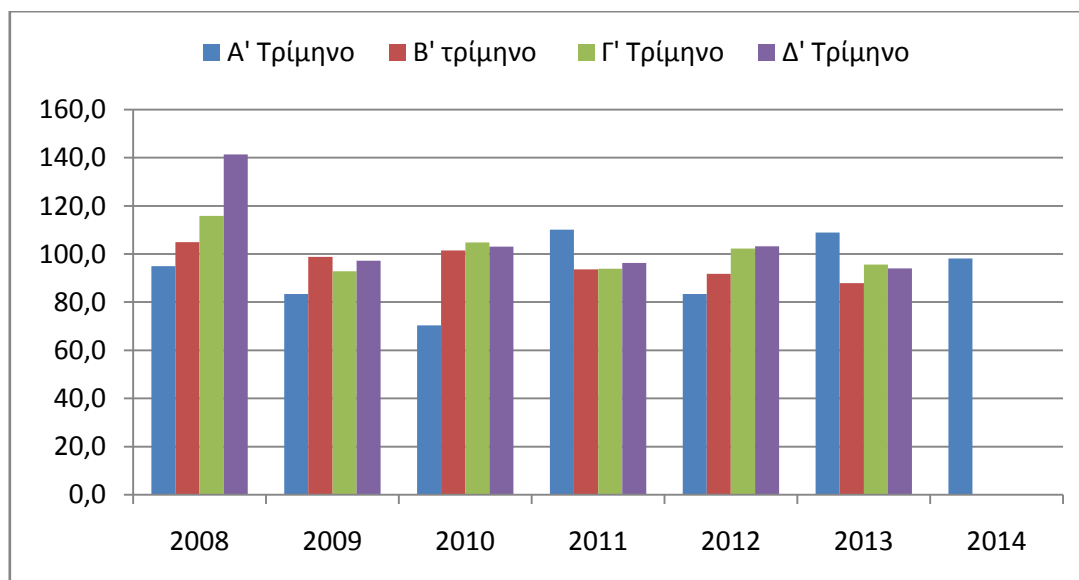

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από Τράπεζα της Ελλάδος

Όπως παρατηρείται, οι τουρίστες από την Κίνα και τη Ρωσία βρίσκονται ξεκάθαρα στις πρώτες θέσεις ξεπερνώντας ακόμα και τη Γαλλία που παρουσιάζει τη μεγαλύτερη δαπάνη ανά διανυκτέρευση από τις παραδοσιακές χώρες προέλευσης τουριστών, ενώ και Τούρκοι τουρίστες παρουσιάζουν υψηλή δαπάνη ανά διανυκτέρευση. Επιπροσθέτως, αν εξεταστούν τα στοιχεία για τις δαπάνες των Ρώσων πιο ειδικά (*Διάγραμμα 4.2*), παρατηρείται μεν πτώση σε σχέση με το 2008 αλλά κατόπιν σχετικώς σταθεροποιούνται παρά τη μαζικοποίηση του τουριστικού ρεύματος. Το 3^ο και 4^ο τρίμηνο παρουσιάζουν ομαλή πορεία χωρίς μεγάλες

μεταβολές και κυμαίνονται περίπου στα 95- 100 ευρώ. Το 2^ο τρίμηνο παρουσιάζει σταθερά καθοδική πορεία ενώ το 1^ο τρίμηνο παρουσιάζει τις μεγαλύτερες διαφοροποιήσεις.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2: Δαπάνη ανά διανυκτέρευση των Ρώσων τουριστών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από Τράπεζα της Ελλάδος

Ενδεχομένως, η πτώση στις δαπάνες ανά διανυκτέρευση των Ρώσων, να οφείλεται είτε στην πραγματοποίηση ταξιδιών από ένα ευρύτερο φάσμα του ρωσικού πληθυσμού είτε στην όποια ανησυχία των Ρώσων για τις οικονομικές εξελίξεις στη χώρα που ενδέχεται φέτος να περιορίσει τις δαπάνες. Σε γενικές γραμμές αυτό που παρατηρείται είναι μία τάση του δείκτη δαπάνη ανά διανυκτέρευση για τους Ρώσους τουρίστες να συγκλίνει σε μία μέση τιμή ανάμεσα στα τρίμηνα, μειώνοντας τις μεγάλες αποκλίσεις που παρουσιάζονταν στην αρχή της περιόδου και ιδιαιτέρως για το 1^ο και 4^ο τρίμηνο. Αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο πως για το 2014 – και λόγω των γεγονότων που έχουν σημειωθεί στην Ουκρανία και την υποτίμηση του ρουβλίου – οι αφίξεις από τη Ρωσία δεν έχουν αγγίξει τους αναμενόμενους αριθμούς⁴³. Οι αρνητικές αυτές εξελίξεις επιδεινώθηκαν και με την πρόσφατη πτώχευση πέντε ρωσικών tour-operators⁴⁴ που οφείλεται σε ένα πλήθος αιτιών, μία εκ των οποίων είναι ότι σημαντικό μέρος της κίνησής τους αποτελούσαν οι διακοπές

⁴³ Αναφέρεται μείωση των αφίξεων από τη Ρωσία σε παραδοσιακούς προορισμούς των Ρώσων τουριστών, όπως η Χαλκιδική που φτάνει έως και το 25% (www.capital.gr 2014).

⁴⁴ Συγκεκριμένα από τον Ιούνιο ως τον Αύγουστο 2014 πτώχευσαν οι tour-operator Neva, Expo-tour, WindRose World, Labirint και Intaer.

δημοσίων υπαλλήλων αλλά και ένστολων. Οι διακοπές των τελευταίων ανεστάλησαν λόγω της ουκρανικής κρίσης. Σημειώνεται πάντως ότι οι Έλληνες τουριστικοί επιχειρηματίες, πράκτορες και ξενοδόχοι σε σημαντικό βαθμό μέχρι στιγμής καλύπτουν τις ανωμαλίες που ανακύπτουν. Σε κάθε περίπτωση όμως το μέλλον είναι δύσκολο να προβλεφθεί.

Ανεξάρτητα από τη αναμενόμενη μείωση στις αφίξεις των Ρώσων τουριστών, σημειώνεται ότι σύμφωνα με έρευνα του ΕΟΤ Ρωσίας⁴⁵, το πρωταρχικό κριτήριο των Ρώσων τουριστών, για την πραγματοποίηση ταξιδιού είναι ο καλός καιρός για την περίοδο που έχουν επιλέξει να ταξιδέψουν σε ποσοστό 64% και 56% για τις ηλικιακές ομάδες 18-34 και 35-55 αντιστοίχως. Επιπροσθέτως, για την επιλογή ξενοδοχείου, οι καλές κριτικές στο διαδίκτυο αποτέλεσαν το κυρίαρχο κριτήριο σε ποσοστά 39% και 41% για τις συγκεκριμένες ηλικιακές ομάδες. Επομένως, η χώρα μας αποκτά αυτομάτως ανταγωνιστικό πλεονέκτημα απέναντι σε ανταγωνιστικές χώρες ειδικότερα αν ληφθεί υπόψη η μικρή απόσταση που καλούνται να διανύσουν οι Ρώσοι τουρίστες. Επισημαίνεται, εδώ ότι η μικρή απόσταση σε σχέση με άλλους πιο μακρινούς προορισμούς αποτελεί μια πρώτη τάξεως ευκαιρία για την προσέλκυση Ρώσων τουριστών τον Μάιο και τον Νοέμβριο, αξιοποιώντας την τάση που παρουσιάζεται από αρκετούς Ρώσους για ταξίδια εκείνη την περίοδο. Σε μία τέτοια περίπτωση, θα στηρίζονταν οι τουριστικοί προορισμοί κατά τη διάρκεια περιόδων χαμηλής τουριστικής ζήτησης. Η αγορά των Ρώσων παρουσιάζει τις προδιαγραφές που απαιτούνται για τη μείωση της εποχικότητας του τουριστικού φαινομένου που αποτελεί σοβαρό πρόβλημα για αρκετούς προορισμούς και ιδίως για τα μεγάλα αστικά κέντρα.

Εκτός από τα παραπάνω, προτείνεται και η *προώθηση του θρησκευτικού τουρισμού* στη Ρωσική αγορά. Η κοινή θρησκεία με μία τόσο σημαντική αγορά πρέπει να αξιοποιηθεί ώστε να προσελκυσθούν στοχευμένα τουρίστες στα πολύ σημαντικά θρησκευτικά μνημεία της χώρας μας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η πλειονότητα των επισκέψεων σε αυτά, πραγματοποιούνται τους θερινούς μήνες. Η επέκταση στην αγορά της Ρωσίας με τις κατάλληλες δράσεις προβολής και

⁴⁵ Το δείγμα αποτελούνταν από 500 Ρώσους κατοίκους της ευρύτερης περιοχής της Μόσχας, οι οποίοι ανήκαν στις ηλικιακές ομάδες 18-34 και 35-55, μέσου και ανώτερου εισοδήματος. Επιπλέον, είχαν ταξιδέψει τουλάχιστον δύο φορές σε χώρα του εξωτερικού τα τελευταία δύο χρόνια Embassy of Greece in the Russian Federation (2014).

προώθησης σε αρκετές περιφερειακές περιοχές της χώρας που διαθέτουν θρησκευτικά μνημεία⁴⁶, θα ήταν δυνατό να συμβάλει στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου σε αυτές.

4.2 Κίνα

Αναφορικά με την Κίνα, βασικό κίνητρο για την πραγματοποίηση ταξιδιού από τους Κινέζους αποτελεί η γνωριμία με τον εκάστοτε πολιτισμό και ως εκ τούτου η χώρα μας αποκτά σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα ως κοιτίδα πολιτισμού. Όμως, πρέπει να ληφθεί υπόψη, ότι η διαφαινόμενη - και αναμενόμενη - τάση των Κινέζων για επίσκεψη σε διάφορους ευρωπαϊκούς προορισμούς στο πλαίσιο ενός ταξιδιού εξασθενεί. Αντιθέτως, παρουσιάζεται η τάση για την πραγματοποίηση επίσκεψης σε λιγότερους προορισμούς ή ακόμη και σε έναν μεμονωμένο⁴⁷. Ως εκ τούτου ο ανταγωνισμός αναφορικά με την προσέλκυση Κινέζων τουριστών εντείνεται, ιδιαίτερα όταν οι ανταγωνιστές είναι ευρωπαϊκοί προορισμοί όπως η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Το ελληνικό τουριστικό προϊόν θα πρέπει να εμπλουτιστεί περαιτέρω ώστε να αξιοποιήσει τη ραγδαία ανάπτυξη της κινέζικης τουριστικής αγοράς.

Βασικός στόχος των Κινέζων τουριστών – εκτός της γνωριμίας με τον ευρωπαϊκό πολιτισμό - είναι η αγορά προϊόντων πολυτελείας (*luxury brands*) με αποτέλεσμα να δαπανούν περισσότερα χρήματα σε τέτοιου τύπου αγορές παρά στη διαμονή και το φαγητό και σε κάθε περίπτωση καταγράφουν υψηλότερη ημερήσια τουριστική δαπάνη από τουρίστες άλλων χωρών⁴⁸. Το γεγονός αυτό εξηγεί και την μεγαλύτερη τάση που παρουσιάζεται στους Κινέζους εξερχόμενους τουρίστες να πραγματοποιούν ταξίδια που εντάσσονται στο πλαίσιο του αστικού τουρισμού. Υπολογίζεται ότι το 40% των εξερχόμενων τουριστών επιθυμεί το ταξίδι στην πόλη ενώ το 30% σε παραλιακούς προορισμούς⁴⁹.

⁴⁶ Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένα θρησκευτικά μνημεία: Μετέωρα, Σπήλαιο της Αποκάλυψης στην Πάτμο, Άγιον Όρος.

⁴⁷ ETC (2011).

⁴⁸ Οι υψηλότερες δαπάνες των Κινέζων επιβεβαιώνονται και από τα στοιχεία για τη χώρα μας (βλ. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ)

⁴⁹ Σύμφωνα με World Travel Monitor του IPK International στο ITB (2013)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1: Εποχικότητα Κινέζικου εξερχόμενου τουρισμού και αργίες

Μήνας	Ποσοστό μακρινών ⁵⁰ ταξιδιών ανά μήνα (2007-2008)	Αργίες – Δημόσιες Εορτές
Ιανουάριος	8.09%	2011: 2 -8 Ιανουαρίου 2012: 22-28 Ιανουαρίου
Φεβρουάριος	8.37%	2011: 3-5 Απριλίου 2012: 5-7 Απριλίου
Μάρτιος	8.13%	2011: 1-3 Μαΐου 2012: 1-3 Μαΐου
Απρίλιος	7.95%	2011: 6 Ιουνίου 2012: 6 Ιουνίου
Μάϊος	8.16%	2011: 12 Σεπτεμβρίου 2012: 30 Σεπτεμβρίου
Ιούνιος	7.31%	2011: 1-7 Οκτωβρίου 2012: 1-7 Οκτωβρίου
Ιούλιος	9.08%	
Αύγουστος	8.51%	
Σεπτέμβριος	8.29%	
Οκτώβριος	8.81%	
Νοέμβριος	8.47%	
Δεκέμβριος	8.84%	

Πηγή: ETC(2011)

Αξίζει να σημειωθεί, πάντως, ότι τα τελευταία χρόνια ο εξερχόμενος τουρισμός αφορά όλο και περισσότερους Κινέζους ενώ παράλληλα γίνονται περισσότερο απαιτητικοί τόσο αναφορικά με τα ταξίδια όσο και με τις αγορές που πραγματοποιούν κατά τη διάρκειά τους⁵¹. Σημαντικό στοιχείο που αξίζει να ληφθεί υπόψη είναι η εποχικότητα (Πίνακας 4.1) της ζήτησης των Κινέζων τουριστών, η οποία δεν παρουσιάζει ιδιαίτερα μεγάλες μεταβολές ενώ οι χειμερινοί μήνες κυμαίνονται (σε

⁵⁰ Αναφέρονται ως overseas trips

⁵¹ Τα στοιχεία αναφέρονται για το έτος 2012. www.travelchinaguide.com (2012)

ποσοστό) σε υψηλά επίπεδα – κάτι που δε συμβαίνει σε άλλες χώρες προέλευσης τουριστών.

Σύμφωνα με το παραπάνω πλαίσιο, προτείνεται η *προώθηση του αστικού τουρισμού* στους Κινέζους τουρίστες εφόσον εντός των πόλεων περιλαμβάνεται ο συνδυασμός πολιτιστικών δραστηριοτήτων και αγορών σε εμπορικά καταστήματα. Σημειώνεται, δε ότι η κίνηση για την λειτουργία των καταστημάτων και τις Κυριακές είναι προς τη σωστή κατεύθυνση διότι θα εμπλουτίσει τις προσφερόμενες δραστηριότητες. Επισημαίνεται όμως, ότι η συγκεκριμένη κίνηση θα πρέπει να συνδυαστεί με κατάλληλη προώθηση μέσω προσφερόμενων τουριστικών πακέτων και απευθείας αεροπορικών συνδέσεων⁵², ώστε να αξιοποιηθεί σε αγορές που έχουν τη δυνατότητα να συνεισφέρουν οικονομικά. Επιπροσθέτως, αν ληφθεί υπόψη και η χαμηλή εποχικότητα της Κινεζικής τουριστικής ζήτησης, ο συνδυασμός των ανωτέρω δύναται να συνεισφέρει οικονομικά σε περιόδους χαμηλής ζήτησης στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Βασικό συστατικό επιτυχίας των ανωτέρω αποτελεί το *φιλικό περιβάλλον* που θα προσφερθεί στους Κινέζους τουρίστες. Λόγω της περιορισμένης εξοικείωσης των Κινέζων με την αγγλική γλώσσα αλλά και με τον ευρωπαϊκό πολιτισμό εν γένει, προκύπτουν ζητήματα αναφορικά με την εξυπηρέτησή τους, γεγονός που εξηγεί και την επιθυμία που παρουσιάζουν για δυνατότητα διαρκούς εξυπηρέτησης από τους ξεναγούς τους. Είναι κατανοητό ότι αυτό αποτελεί βασικό παράγοντα καθορισμού της ικανοποίησής τους και είναι ένας τομέας στον οποίο η προσφορά του ελληνικού τουρισμού θα πρέπει να επενδύσει ώστε να προσφέρει ένα ελκυστικότερο προϊόν στους Κινέζους. Προς αυτή την κατεύθυνση κινείται και η δημιουργία του ιστοτόπου “Visitgreece” στην κινεζική γλώσσα⁵³, γεγονός που αναμένεται να συμβάλλει ιδιαίτερω στην αποτελεσματική προώθηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος στην Κινεζική αγορά και στην ενίσχυση της επικοινωνιακής στρατηγικής της χώρας.

⁵² Θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο επέκτασης της περιόδου απευθείας σύνδεσης με την πόλη της Σαγκάης.

⁵³ www.visitgreece.gr.cn

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΝΟΨΗ

Στην παρούσα μελέτη αναλύθηκαν οι τάσεις που παρουσιάζουν οι αναδυόμενες αγορές της Ρωσίας και της Κίνας. Ειδικότερα, για τη Ρωσία είναι δυνατόν να υποστηριχθεί ότι πλέον αποτελεί βασική πηγή προέλευσης των τουριστών που φτάνουν στη χώρα μας. Και οι δύο χώρες παρουσιάζουν υψηλή τουριστική δαπάνη γεγονός που υπογραμμίζει τη σημασία τους. Δυστυχώς, όμως τα τελευταία γεγονότα αναφορικά με τις πτωχεύσεις των ρωσικών tour operators αποτελούν άσχημους οiwονούς για τη συνέχεια. Η σωστή διαχείριση αυτής της δυσμενούς κατάστασης θα αποτελέσει το ζητούμενο στο εγγύς μέλλον αναφορικά με τη Ρωσική αγορά. Στον αντίποδα, η Κινεζική αγορά παρουσιάζει ιδιαίτερος μεγάλη δυναμική και βασικό ρόλο στην εξέλιξή της θα διαδραματίσει η επένδυση στην Κινεζική γλώσσα που αποτελεί βασικό συστατικό επιτυχίας στη συγκεκριμένη αγορά.

Ταυτοχρόνως με τα παραπάνω θα πρέπει να αξιοποιηθούν και άλλες αγορές, όπως αυτή της Τουρκίας, που παρουσιάζει επίσης υψηλή ζήτηση και μεγάλη δυναμική. Σε κάθε περίπτωση, η αξιοποίηση των αναδυόμενων αγορών αποτελεί πάντοτε ένα ζητούμενο για το ελληνικό τουριστικό προϊόν, το οποίο παρά τις δυσκολίες, επανατοποθετείται επιτυχώς το έτος που διανύουμε στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

Ξενογλώσση βιβλιογραφία

- China Travel Trends (2012). Essential China Travel Trends, Dragon Edition, σε συνεργασία με Dragon Trail, COTRI και PATA.
- CTC (2013). *China market profile*, Canadian Tourism Commission.
- Desai P. (1987). *The Soviet Economy: Problems and Prospects*. Oxford. Blackwell.
- Embassy of Greece in the Russian Federation (Department of Tourism) (2012). *Research of the behavior of visiting Russian tourists (Report Presentation)*. Embassy of Greece in the Russian Federation.
- ETC (2010), *Market Insights: Russia*, European Travel Commission.
- ETC (2011), *Market Insights: China*, European Travel Commission.
- Federal State Statistic Service (Rosstat) (2012). *Russia 2012: Statistical Notebook*, Moscow.
- Gregory P. και Stuart R. (2001). *Russian and Soviet economic performance and structure*. New York. Addison-Wesley.
- International Trade Administration (2011), *2011 Market Profile: Russia, Office of Travel and Tourism Industries*. US Department of Commerce.
- Kuznets S. (1963). “Quantitative Aspects of the Economic Growth of Nations, VII: Distribution of Income by Size.” *Economic Development and Cultural Change*, 11: 1-80.
- OECD (2014). *Tourism Trends and Policies 2014*, OECD Publishing.
- Rosefield S. (1998), *Efficiency and Russia's Recovery Potential to the Year 2000 and Beyond*. Aldershot. Ashgate Publications.
- Schroeder G. και Edwards I. (1981). *Consumption in the USSR: An International comparison*. CIA Study published by Joint Economic Committee. Washington DC. US Congress.
- UNWTO (2011). *Tourism Towards 2030*. Global Review. UNWTO Publications.
- UNWTO (2014). *World Tourism Barometer*. vol. 12(Summary). UNWTO Publications.
- WWTC (2013), *Benchmarking Travel & Tourism in Russia, Summary of Findings*, World Travel & Tourism Council
- Z_punkt The Foresight Company (2012), *New Chinese Tourists in Europe from 2017, A trend survey*. σε συνεργασία με την TUI Think Tank at TUI AG.
- ITB (2013). *World Travel Trends Report 2013/2014* σε συνεργασία με την IPK International. Messe Berlin.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Βαγιονής Ν. (2002). «*Το φαινόμενο του τουρισμού διαχρονικά.*» Εισήγηση στο Επιστημονικό Συνέδριο «Στόχοι, Πολιτικές και Μέσα Προώθησης του Τουρισμού στην Ελλάδα.». Διοργάνωση: Υπουργείο Ανάπτυξης της Ελλάδος, Σ.Τ.Ε. ΑΣΤΕΡ, Ρόδος, 19-20 Απριλίου.
- Παυλόπουλος Π. (2005). *Κινεζικός Εξερχόμενος Τουρισμός*. Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ), Αθήνα.
- Τσάρτας Π. (1996). *Ταξίδια, Τουρίστες, Τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*. Εξάντας. Αθήνα.

Πηγές

- Τράπεζα της Ελλάδος www.bankofgreece.gr
- Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία www.statistics.gr
- <http://news.gtp.gr/> (2014) - (<http://news.gtp.gr/2014/03/19/greece-third-popular-destination-russian-travelers-2013/> - προσπελάστηκε στις 01/08/2014, 14.10)
- <http://www.epixeiro.gr>
- People's Daily Online (2014) – (<http://english.peopledaily.com.cn/n/2014/0613/c98649-8740953.html> - προσπελάστηκε στις 7/7/2014, 12: 49)
- www.capital.gr – (<http://www.capital.gr/news.asp?id=2066771> - 25/07/2014, 10:22)
- www.china-outbound.com(2014) - <http://www.china-outbound.com/cotri.html> - προσπελάστηκε στις 03/07/2014, 14:15)
- www.imerisia.gr – (<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26527&subid=2&pubid=113292086> - προσπελάστηκε στις 23/07/2014, 12:25)
- www.imerisia.gr – (<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26527&subid=2&pubid=113292279> - προσπελάστηκε στις 01/08/2014, 13.32)
- www.travelchinaguide.com (2012) (<http://www.travelchinaguide.com/tourism/2012statistics/outbound.htm> - προσπελάστηκε στις 03/07/2014, 16:15)

www.travelchinaguide.com (2014)

(<http://www.travelchinaguide.com/tourism/2013statistics/outbound.htm> -

προσπελάστηκε στις 03/07/2014, 16:10)

www.visitgreece.gr.cn

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΣΕΙΡΑ

143. R. Panagiotou, “Western Balkan Accession Policies: An Evaluation of the Greek 2014 EU Presidency”, 2015.
142. T. Mariolis and G. Soklis, “The Sraffian Multiplier for the Greek Economy: Evidence from the Supply and Use Table for the Year 2010”, 2015.
141. S. K. Papaioannou, “Fiscal Multipliers in Euro Area Peripheral Countries: Empirical Evidence from a Structural VAR Model”, 2015.
140. A. Koutroulis, Y. Panagopoulos and E. Tsouma, “Is there an Asymmetric Response in Unemployment Rate to Changes in Output? A Hidden Cointegration Approach”, 2015.
139. A. Chymis and A. Skouloudis, “National CSR and Institutional Conditions: An Exploratory Study”, 2014.
138. Th. Tsekeris, “Network Analysis of Inter-sectoral Relationships and Key Economic Sectors”, 2014.
137. I. Χολέζας, “Η Ελληνική Αγορά Εργασίας σε Συνθήκες Οικονομικής Ύφεσης και η «Εγγύηση για τη Νεολαία»”, 2014.
136. S. Dimelis and S. K. Papaioannou, “Efficiency Impact of ICT and the Role of Product Market Regulation: Sectoral Analysis Across a Panel of EU Economies”, 2014.
135. Y. Panagopoulos and A. Spiliotis, “Reassessing the Asymmetries and Rigidities in the Interest Rate Pass Through Process: A Hidden Co-integration Approach”, 2014. Τελεί υπό δημοσίευση στο *Credit and Capital Markets*.
134. S. K. Papaioannou, “Long Run Effects of Regulation Across OECD Countries: Panel Data Evidence within a Productivity Convergence Model”, 2014.
133. Π. Προδρομίδης, Σ. Πέτρος και Α. Πετραλιάς, “Τι Συμβαίνει με την Λιανική Τιμή Αμόλυβδης Βενζίνης 95 Οκτανίων: Απρ. 2011 – Δεκ. 2012”, 2013. Η αγγλική εκδοχή δημοσιεύτηκε στο *South Eastern Europe Journal of Economics*, vol. 12 (2), 2014, pp. 215-241.
132. S. Dimelis and S. K. Papaioannou, “Public Ownership, Entry Regulation and TFP Growth within a Productivity Convergence Model: Industry Level Evidence from South European Countries”, 2013.
131. S. Dimelis and S. K. Papaioannou, “Human Capital Effects on Technical Inefficiency: A Stochastic Frontier Analysis a Cross Sectors of the Greek Economy”, 2013. Δημοσιεύθηκε στο *International Review of Applied Economics*, vol. 28 (6), 2014, pp. 797-812.

130. Th. Tsekeris and Kl. Vogiatzoglou, “Regional Specialization and Public Infrastructure Investments: Empirical Evidence from Greece”, 2013. Εκδοχή του δημοσιεύτηκε στο *Regional Science Policy & Practice*, vol. 6 (3), 2014, pp. 265-289.
129. Έ. Αθανασίου, Ν. Κανελλόπουλος, Ρ. Καραγιάννη, Ι. Κατσελίδης και Α. Κώτση, “Μέτρηση της Έντασης των Ρυθμίσεων σε Επαγγέλματα και Οικονομικές Δραστηριότητες στην Ελλάδα Μέσω Ποσοτικών Δεικτών”, 2013.
128. D. Papageorgiou and A. Kazanas, “A Dynamic Stochastic General Equilibrium Model for a Small Open Economy: Greece”, 2013.
127. Th. Tsekeris, “Measurements of Intra- and Inter-sectoral Dependencies of Public Investments with Budget Constrains”, 2013. Εκδοχή του δημοσιεύτηκε στο *Socio-Economic Planning Sciences*, vol. 48 (4), 2014, pp. 263-272.
126. S. K. Papaioannou, “Economic Growth in Greece: Medium Term Trends and Future Prospects”, 2012.
125. Y. Panagopoulos and A. Spiliotis, “Is the Eurozone Homogeneous and Symmetric? An Interest Rate Pass-through Approach Before and During the Recent Financial Crisis”, 2012.
124. D. Papageorgiou, T. Efthimiadis and I. Konstantakopoulou, “Effective Tax Rates in Greece”, 2012.
123. I. Konstantakopoulou and E. G. Tsionas, “ABC’s of the 2008 Recession: Robust and Reliable International Evidence on the Austrian Theory of the Business Cycle”, 2012.
122. K. Vogiatzoglou and Th. Tsekeris, “Spatial Agglomeration of Manufacturing in Greece”, 2011. Εκδοχή του δημοσιεύθηκε στο *European Planning Studies*, vol. 21 (12), 2013, pp. 1853-1872.
121. N. C. Kanellopoulos, “Disability and Labour Force Participation in Greece: A Microeconomic Analysis”, 2011.
120. K. Athanassouli, “Transition Professionnelle et Rémunérations des Jeunes Raires Grecs: Une Mise en Évidence des Stratégies Par Genre et des Tendances des Pays de l’OCDE”, 2011.
119. A. Caraballo and T. Efthimiadis, “Is 2% an Optimal Inflation Rate? Evidence from the Euro Area”, 2011.
118. Π. Προδρομίδης και Θ. Τσέκερης, “Εργαλεία και Προτάσεις για την Περιφερειακή Κατανομή των Πόρων του ΕΣΠΑ”, 2011.

117. P. Paraskevaidis, “The Economic Role of the EU in the Global Economy: A Comparative Analysis”, 2011.
116. E. A. Kaditi and E. I. Nitsi, “Recent Evidence on Taxpayers’ Reporting Decision in Greece: A Quantile Regression Approach”, 2011.
115. T. Efthimiadis and P. Tsintzos, “The Share of External Debt and Economic Growth”, 2011.
114. E. Tsouma, “Predicting Growth and Recessions Using Leading Indicators: Evidence from Greece”, 2010.
113. A. Chymis, I. E. Nikolaou and K. Evangelinos, “Environmental Information, Asymmetric Information and Financial Markets: A Game-Theoretic Approach”, 2010. Δημοσιεύθηκε στο *Environmental Modelling and Assessment*, vol. 18 (6), 2013, pp. 615-628.
112. E. A. Kaditi and E. I. Nitsi, “Applying Regression Quantiles to Farm Efficiency Estimation”, 2010.
111. I. Cholezas, “Gender Earnings Differentials in Europe”, 2010.
110. Th. Tsekeris, “Greek Airports: Efficiency Measurement and Analysis of Determinants”, 2010. Εκδοχή του δημοσιεύθηκε στο *Journal of Air Transport Management*, vol.17 (2), 2011, pp. 139-141.
109. S. P. Dimelis and S. K. Papaioannou, “Technical Efficiency and the Role of Information Technology: A Stochastic Production Frontier Study Across OECD Countries”, 2010.
108. I. Cholezas, “Education in Europe: Earnings Inequality, Ability and Uncertainty”, 2010.
107. N. Benos, “Fiscal Policy and Economic Growth: Empirical Evidence from EU Countries”, 2009.
106. E. A. Kaditi and E. I. Nitsi, “A Two-stage Productivity Analysis Using Bootstrapped Malmquist Index and Quantile Regression”, 2009.
105. St. Karagiannis and N. Benos, “The Role of Human Capital in Economic Growth: Evidence from Greek Regions”, 2009.
104. E. Tsouma, “A Coincident Economic Indicator of Economic Activity in Greece”, 2009.
103. Ε. Αθανασίου, “Δημοσιονομική Πολιτική και η Ύφεση: Η Περίπτωση της Ελλάδας”, 2009. Δημοσιεύθηκε υπό τον τίτλο «Fiscal Policy and the Recession: The Case of Greece» στο *Intereconomics: Review of European Economic Policy*, vol. 44 (6), 2009, pp. 364-372.

102. St. Karagiannis, Y. Panagopoulos and A. Spiliotis, “Modeling Banks’ Lending Behavior in a Capital Regulated Framework”, 2009.
101. Th. Tsekeris, “Public Expenditure Competition in the Greek Transport Sector: Inter-modal and Spatial Considerations”, 2009. Δημοσιεύθηκε στο *Environment and Planning A*, vol. 43 (8), 2011, pp. 1981-1998.
100. N. Georgikopoulos and C. Leon, “Stochastic Shocks of the European and the Greek Economic Fluctuations”, 2009.
99. Π.-Ι. Προδρομίδης, “Προσδιορισμός των Τοπικών Αγορών Εργασίας της Ελλάδος”, 2008. Δημοσιεύθηκε στον *Τιμητικό Τόμο του αειμνήστου Καθηγητού Π. Λίβα*, επιστημονική επιμέλεια των Θ. Σκούντζου, Ε. Σπυράτου, Α. Βοζίκη, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2010, σ. 577-593. Η αγγλική εκδοχή δημοσιεύθηκε υπό τον τίτλο “Identifying Spatial Labor Markets in Greece from the 2001 Travel-to-Work Patterns” στο *South Eastern Europe Journal of Economics*, vol. 8 (1), 2010, pp. 111-128.
98. Y. Panagopoulos and P. Vlamis, “Bank Lending, Real Estate Bubbles and Basel II”, 2008. Δημοσιεύθηκε στο *Journal of Real Estate Literature*, vol. 17 (2), 2009, pp. 295-310.
97. Y. Panagopoulos, “Basel II and the Money Supply Process: Some Empirical Evidence from the Greek Banking System (1995-2006)”, 2007. Δημοσιεύθηκε στο *Applied Economics Letters*, vol. 17 (10), 2010, pp. 973-976.
96. N. Benos and St. Karagiannis, “Growth Empirics: Evidence from Greek Regions”, 2007.
95. N. Benos and St. Karagiannis, “Convergence and Economic Performance in Greece: New Evidence at Regional and Prefecture Level”, 2007.
94. Th. Tsekeris, “Consumer Demand Analysis of Complementarities and Substitutions in the Greek Passenger Transport Market”, 2007. Δημοσιεύθηκε στο *International Journal of Transport Economics*, vol. 35 (3), 2008, pp. 415-449.
93. Y. Panagopoulos, I. Rezi and A. Spiliotis, “Monetary and Banking Policy Transmission Through Interest Rates: An Empirical Application to the USA, Canada, U.K. and European Union”, 2007. Δημοσιεύθηκε στο *International Review of Applied Economics*, vol. 24 (2), 2010, pp. 119-136.
92. W. Kafouros and N. Vagionis, “Greek Foreign Trade with Five Balkan States During the Transition Period 1993-2000: Opportunities Exploited and Missed”, 2007.
91. St. Karagiannis, “The Knowledge-Based Economy, Convergence and Economic Growth: Evidence from the European Union”, 2007.

90. Y. Panagopoulos, "Some Further Evidence upon Testing Hysteresis in the Greek Phillips-type Aggregate Wage Equation", 2007.
89. N. Benos, "Education Policy, Growth and Welfare", 2007.
88. Ε. Π. Μπαλτζάκης, "Ίδιωτικοποιήσεις και Απορρυθμίσεις", 2006.
87. Y. Panagopoulos and I. Reziti, "The Price Transmission Mechanism in the Greek Food Market: An empirical Approach", 2006. Δημοσιεύθηκε υπό τον τίτλο "Asymmetric Price Transmission in the Greek Agri-Food Sector: Some Tests" στο *Agribusiness*, vol. 24 (1), 2008, pp. 16-30.
86. P.-I. Prodromidis, "Functional Economies or Administrative Units in Greece: What Difference Does It Make for Policy?", 2006. Δημοσιεύθηκε στο *Review of Urban & Regional Development Studies*, vol. 18 (2), 2006, pp. 144-164.
85. P.-I. Prodromidis, "Another View on an Old Inflation: Environment and Policies in the Roman Empire up to Diocletian's Price Edict", 2006. Δημοσιεύθηκε υπό τον τίτλο "Economic Environment, Policies and Inflation in the Roman Empire up to Diocletian's Price Edict" στο *Journal of European Economic History*, vol. 38 (3), 2009, pp. 567-605.
84. Έ. Αθανασίου, "Προοπτικές του Δανεισμού των Νοικοκυριών στην Ελλάδα και η Σημασία τους για την Ανάπτυξη», 2006. Δημοσιεύθηκε υπό τον τίτλο "Prospects of Household Borrowing in Greece and their Importance for Growth" στο *South-Eastern Europe Journal of Economics*, vol. 5, 2007, pp. 63-75.
83. G. C. Kostelenos, "La Banque Nationale de Grèce et ses Statistiques Monétaires (1841-1940)", 2006. Δημοσιεύθηκε στο *Mesurer la monnaie. Banques centrales et construction de l'autorité monétaire (XIXe-XXe siècle)*, Paris: Edition Albin Michel, 2005, pp. 69-86.
82. Ε. Π. Μπαλτζάκης, "Η Ανάγκη Βιομηχανικής Πολιτικής και η Σύγχρονη Εκδοχή της", 2006.
81. St. Karagiannis, "A Study of the Diachronic Evolution of the EU's Structural Indicators Using Factorial Analysis", 2006.
80. I. Resiti, "An Investigation into the Relationship between Producer, Wholesale and Retail Prices of Greek Agricultural Products", 2005.
79. Y. Panagopoulos and A. Spiliotis, "An Empirical Approach to the Greek Money Supply", 2005.
78. Y. Panagopoulos and A. Spiliotis, "Testing Alternative Money Theories: A G7 Application", 2005. Δημοσιεύτηκε στο *Journal of Post Keynesian Economics*, vol. 30 (4), 2008, pp. 601-622.

77. I. A. Venetis and E. Emmanuilidi, “The Fatness in Equity Returns. The Case of Athens Stock Exchange”, 2005.
76. I. A. Venetis, I. Paya and D. A. Peel, “Do Real Exchange Rates “Mean Revert” to productivity? A Nonlinear Approach”, 2005.
75. Κ. Ν. Κανελλόπουλος, “Φοροδιαφυγή στις Ανώνυμες Εταιρείες: Εκτιμήσεις από τις Εισαχθείσες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών”, 2002.
74. N. Glytsos, “Dynamic Effects of Migrant Remittances on Growth: An Econometric Model with an Application to Mediterranean Countries”, 2002. Δημοσιεύθηκε υπό τον τίτλο “The Contribution of Remittances to Growth: A Dynamic Approach and Empirical Analysis” στο *Journal of Economic Studies*, vol, 32 (6), 2005, pp. 468-496.
73. N. Glytsos, “A model of Remittance Determination Applied to Middle East and North Africa Countries”, 2002.
72. Th. Simos, “Forecasting Quarterly GDP Using a System of Stochastic Differential Equations”, 2002.
71. C. N. Kanellopoulos and K. G. Mavromaras, “Male-Female Labour Market Participation and Wage Differentials in Greece”, 2000. Δημοσιεύθηκε στο *Labour*, vol. 16 (4), 2002, pp. 771-801.
70. St. Balfoussias and R. De Santis, “The Economic Impact of the Cap Reform on the Greek Economy: Quantifying the Effects of Inflexible Agricultural Structures”, 1999.
69. M. Karamessini and O. Kaminioti, “Labour Market Segmentation in Greece: Historical Perspective and Recent Trends”, 1999.
68. S. Djajic, S. Lahiri and P. Raimondos-Moller, “Logic of Aid in an Intertemporal Setting”, 1997.
67. St. Makrydakis, “Sources of Macroeconomic Fluctuations in the Newly Industrialized Economies: A Common Trends Approach”, 1997. Δημοσιεύθηκε στο *Asian Economic Journal*, vol. 11 (4), 1997, pp. 361-383.
66. G. Petrakos and N. Christodoulakis, “Economic Development in the Balkan Countries and the Role of Greece: From Bilateral Relations to the Challenge of Integration”, 1997.
65. C. Kanellopoulos, “Pay Structure in Greece 1974-1994”, 1997.
64. M. Chletsos, Chr. Kollias and G. Manolas, “Structural Economic Changes and their Impact on the Relationship Between Wages, Productivity and Labour Demand in Greece”, 1997.

63. M. Chletsos, "Changes in Social Policy-social Insurance, Restructuring the Labour Market and the Role of the State in Greece in the Period of European Integration", 1997.
62. M. Chletsos, "Government Spending and Growth in Greece 1958-1993: Some Preliminary Empirical Results", 1997.
61. M. Karamessini, "Labour Flexibility and Segmentation of the Greek Labour Market in the Eighties: Sectoral Analysis and Typology", 1997.
60. Chr. Kollias and St. Makrydakis, "Is there a Greek-Turkish Arms Race? Evidence from Cointegration and Causality Tests", 1997. Δημοσιεύθηκε στο *Defence and Peace Economics*, vol. 8, 1997, pp. 355-379.
59. St. Makrydakis, "Testing the Intertemporal Approach to Current Account Determination: Evidence from Greece", 1996. Δημοσιεύθηκε στο *Empirical Economics*, vol. 24 (2), 1999, pp. 183-209.
58. Chr. Kollias and St. Makrydakis, "The Causal Relationship Between Tax Revenues and Government Spending in Greece: 1950-1990", 1996. Δημοσιεύθηκε στο *The Cyprus Journal of Economics*, vol. 8 (2), 1995, pp. 120-135.
57. Chr. Kollias and A. Refenes, "Modeling the Effects of Defence Spending Reductions on Investment Using Neural Networks in the Case of Greece", 1996.
56. Θ. Κατσανέβας, "Η Εξέλιξη της Απασχόλησης και των Εργασιακών Σχέσεων στην Ελλάδα (από τη Δεκαετία του 1970 έως Σήμερα)", 1996.
55. Δ. Ντόγκας, "Σκέψεις για την Αναγκαία Σταθεροποιητική και Αναπτυξιακή Πολιτική και το Ρόλο της Τράπεζας της Ελλάδος Ενόψει της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ONE)", 1996.
54. N. Glytsos, "Demographic Changes, Retirement, Job Creation and Labour Shortages in Greece: An Occupational and Regional Outlook", 1996. Δημοσιεύθηκε στο *Journal of Economic Studies*, vol. 26 (2-3), 1999, pp. 130-158.
53. N. Glytsos, "Remitting Behavior of "Temporary" and "Permanent" Migrants: The Case of Greeks in Germany and Australia", 1996. Δημοσιεύθηκε στο *Labour*, vol. 11 (3), 1997, pp. 409-435.
52. V. Stavrinou and V. Droucopoulos, "Output Expectations, Productivity Trends and Employment: The Case of Greek Manufacturing", 1996. Δημοσιεύθηκε στο *European Research Studies*, vol. 1, (2), 1998, pp. 93-122.

51. A. Balfoussias and V. Stavrinou, "The Greek Military Sector and Macroeconomic Effects of Military Spending in Greece", 1996. Δημοσιεύθηκε στο N. P. Gleditsch, O. Bjerkholt, A. Cappelen, R. P. Smith and J. P. Dunne (eds.), *In the Peace Dividend*, Amsterdam: North-Holland, 1996, pp. 191-214.
50. J. Henley, "Restructuring Large Scale State Enterprises in the Republics of Azerbaijan, Kazakhstan, the Kyrgyz Republic and Uzbekistan: The Challenge for Technical Assistance", 1995.
49. C. Kanellopoulos and G. Psacharopoulos, "Private Education Expenditure in a "Free Education" Country: The Case of Greece", 1995. Δημοσιεύθηκε στο *International Journal of Educational Development*, vol. 17 (1), 1997, pp. 73-81.
48. G. Kouretas and L. Zarangas, "A Cointegration Analysis of the Official and Parallel Foreign Exchange Markets for Dollars in Greece", 1995. Δημοσιεύθηκε στο *International Journal of Finance and Economics*, vol. 3, 1998, pp. 261-276.
47. St. Makrydakis, E. Tzavalis and A. Balfoussias, "Policy Regime Changes and the Long-Run Sustainability of Fiscal Policy: An Application to Greece", 1995. Δημοσιεύθηκε στο *Economic Modelling*, vol. 16 (1), 1999, 71-86.
46. N. Christodoulakis and S. Kalyvitis, "Likely Effects of CSF 1994-1999 on the Greek Economy: An ex ante Assessment Using an Annual Four-Sector Macroeconometric Model", 1995.
45. St. Thomadakis and V. Droucopoulos, "Dynamic Effects in Greek Manufacturing: The Changing Shares of SMEs, 1983-1990", 1995. Δημοσιεύθηκε στο *Review of Industrial Organization*, vol. 11 (1), 1996, pp. 69-78.
44. Π. Μουρδουκούτας, "Οι Ιαπωνικές Επενδύσεις στην Ελλάδα", 1995.
43. V. Rapanos, "Economies of Scale and the Incidence of the Minimum Wage in the Less Developed Countries", 1995. Δημοσιεύθηκε με τον τίτλο "Minimum Wage and Income Distribution in the Harris-Todaro Model" στο *Journal of Economic Development*, vol. 30 (1), 2005, pp. 1-14.
42. V. Rapanos, "Trade Unions and the Incidence of the Corporation Income Tax", 1995.
41. St. Balfoussias, "Cost and Productivity in Electricity Generation in Greece", 1995.
40. V. Rapanos, "The Effects of Environmental Taxes on Income Distribution", 1995. Δημοσιεύθηκε στο *European Journal of Political Economy*, vol. 11 (3), 1995, pp. 487-501.

39. V. Rapanos, "Technical Change in a Model with Fair Wages and Unemployment", 1995. Δημοσιεύθηκε στο *International Economic Journal*, vol. 10 (4), 1996, pp. 99-121.
38. M. Panopoulou, "Greek Merchant Navy, Technological Change and Domestic Shipbuilding Industry from 1850 to 1914", 1995. Δημοσιεύθηκε στο *The Journal of Transport History*, vol. 16 (2), 1995, pp. 159-178.
37. Κ. Βεργόπουλος, "Το Δημόσιο Χρέος και οι Επιπτώσεις του", 1994.
36. C. Kanellopoulos, "Public-Private Wage Differentials in Greece", 1994. Δημοσιεύθηκε στο *Applied Economics*, vol. 29, 1997, pp. 1023-1032.
35. Z. Georganta, K. Kotsis and Emm. Kounaris, "Measurement of Total Factor Productivity in the Manufacturing Sector of Greece, 1980-1991", 1994.
34. E. Petrakis and A. Xepapadeas, "Environmental Consciousness and Moral Hazard in International Agreements to Protect the Environment", 1994. Δημοσιεύθηκε στο *Journal Public Economics*, vol. 60, 1996, pp. 95-110.
33. C. Carabatsou-Pachaki, "The Quality Strategy: A Viable Alternative for Small Mediterranean Agricultures", 1994.
32. Z. Georganta, "Measurement Errors and the Indirect Effects of R & D on Productivity Growth: The U.S. Manufacturing Sector", 1993.
31. Π. Παρασκευαΐδης, "Η Οικονομική Λειτουργία των Αγροτικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων", 1993.
30. Z. Georganta, "Technical (In) Efficiency in the U.S. Manufacturing Sector, 1977-1982", 1993.
29. H. Dellas, "Stabilization Policy and Long Term Growth: Are they Related?", 1993.
28. Z. Georganta, "Accession in the EC and its Effect on Total Factor Productivity Growth of Greek Agriculture", 1993.
27. H. Dellas, "Recessions and Ability Discrimination", 1993.
26. Z. Georganta, "The Effect of a Free Market Price Mechanism on Total Factor Productivity: The Case of the Agricultural Crop Industry in Greece", 1993. Δημοσιεύθηκε στο *International Journal of Production Economics*, vol. 52, 1997, pp. 55-71.
25. Α. Γκανά, Φ. Ζερβού και Α. Κώτση, "Η Περιφερειακή Διάσταση της Ανεπάρκειας του Επιπέδου Διαβίωσης στη Χώρα μας", 1993.
24. Π. Παρασκευαΐδης, "Εισοδηματικές Ανισότητες και Περιφερειακή Κατανομή του Εργατικού Δυναμικού Ηλικίας 20-29 Χρονών", 1993.

23. C. Eberwein and Tr. Kollintzas, “A Dynamic Model of Bargaining in a Unionized Firm with Irreversible Investment”, 1993. Δημοσιεύθηκε στο *Annales d' Economie et de Statistique*, vol. 37/38, 1995, pp. 91-115.
22. Π. Παρασκευαΐδης, “Αξιολόγηση Σχεδίων Περιφερειακής Ανάπτυξης Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και Κρήτης στον Αγροτικό Τομέα”, 1993.
21. Π. Παρασκευαΐδης, “Περιφερειακή Τυπολογία Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων”, 1993.
20. St. Balfoussias, “Demand for Electric Energy in the Presence of a Two-block Declining Price Schedule”, 1993.
19. St. Balfoussias, “Ordering Equilibria by Output or Technology in a Non-linear Pricing Context”, 1993.
18. C. Carabatsou-Pachaki, “Rural Problems and Policy in Greece”, 1993.
17. Κλ. Ευστρατόγλου, “Export Trading Companies: Διεθνής Εμπειρία και η Περίπτωση της Ελλάδος”, 1992.
16. Π. Παρασκευαΐδης, “Αποτελεσματική Προστασία-Κόστος Εγχώριων Πόρων και Άνιση Κεφαλαιακή Δομή της Βοοτροφίας”, 1992.
15. Κ. Καραμπάτσου-Παχάκη, “Η Αναμόρφωση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής και οι Προοπτικές για την Ελλάδα”, 1992.
14. Κ. Καραμπάτσου-Παχάκη, “Αρχές Διαμόρφωσης-Κριτήρια Αξιολόγησης Περιφερειακών Προγραμμάτων”, 1992.
13. G. Agapitos and P. Koutsouvelis, “The VAT Harmonization within EEC: Single Market and its Impacts on Greece's Private Consumption and Vat Revenue”, 1992.
12. C. Kanellopoulos, “Incomes and Poverty of the Greek Elderly”, 1992.
11. Δ. Μαρούλης, “Οικονομική Ανάλυση της Μακροοικονομικής Πολιτικής στην Ελλάδα στην Περίοδο 1960-1990”, 1992.
10. V. Rapanos, “Joint Production and Taxation”, 1992. Δημοσιεύθηκε στο *Public Finance/Finances Publiques*, vol. 48 (3), 1993, pp. 422-429.
9. V. Rapanos, “Technological Progress, Income Distribution, and Unemployment in the Less Developed Countries”, 1992. Δημοσιεύθηκε στο *Greek Economic Review*, 14 (2), 1992, pp. 179-192.
8. Ν. Χριστοδουλάκης, “Ορισμένες Μακροοικονομικές Συνέπειες της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης”, 1992.

7. L. Athanassiou, "Distribution Output Prices and Expenditure", 1992.
6. J. Geanakoplos and H. Polemarchakis, "Observability and Constrained Optima", 1992.
5. N. Antonakis and D. Karavidas, "Defense Expenditure and Growth in LDCs: The Case of Greece, 1950-1985", 1990.
4. Κ. Κανελλόπουλος, "Παραοικονομία στην Ελλάδα: Τί Δείχνουν Επίσημα Στοιχεία", (ελληνικά, 1990 - αγγλικά, 1992). Δημοσιεύθηκε στο *Greek Economic Review*, vol. 14 (2), 1992, pp. 215-236.
3. J. Dutta and H. Polemarchakis, "Credit Constraints and Investment Finance: Evidence from Greece", 1990. Δημοσιεύθηκε στο M. Monti (ed.), *Fiscal Policy, Economic Adjustment and Financial Markets*, International Monetary Fund, 1989.
2. L. Athanassiou, "Adjustments to the Gini Coefficient for Measuring Economic Inequality", 1990.
1. Γ. Αλογοσκούφης, "Ανταγωνιστικότητα, Προσαρμογή Μισθών και Μακροοικονομική Πολιτική στην Ελλάδα", 1990. Δημοσιεύθηκε στο *Applied Economics*, vol. 29, 1997, pp. 1023-1032.